

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Забезпечення реалізації прав людини

Частина II

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

1 жовтня 2007 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2007**

Забезпечення реалізації прав людини: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції.-Тернопіль, 2007.

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюдненні на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 80979074970
E-mail: confer@ua.fm

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

ЄВРОАНТЛАНТИЧНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА МІЛІЦІЄЮ (ПОЛІЦІЄЮ) ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОХОРОНИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Галуцько Валентин Васильович

кандидат юридичних наук, здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ, завідувач кафедри загальноправових дисциплін Херсонського юридичного інституту,

В умовах сьогодення здійснюється комплексне системне реформування правоохоронних органів у контексті правової реформи, гуманізації суспільства, реального забезпечення визначених Конституцією України завдань щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, їх життя, здоров'я, честі, гідності та особистої безпеки. В цьому контексті робота міліції потребує докорінного реформування шляхом побудови системи МВС України, яка б відповідала європейським стандартам, якісно нової моделі ОВС України в контексті загальнодержавного реформування правоохоронних органів з творчим урахуванням досвіду зарубіжних країн. Мова йде про перехід від карального до соціально-сервісного змісту її діяльності^{1,2}.

У цьому аспекті діяльність міліції щодо охорони права власності є надзвичайно ємна та багатовекторна. Ця робота полягає в повсякденній та напруженій роботі посадових осіб, підрозділів та адміністративного апарату міліції з метою забезпечення прав громадян на комфортне володіння, користування й розпорядження своїм майном, охорони майна суб'єктів господарювання за відсутності можливості здійснити це за рахунок приватної ініціативи та захисту всіх осіб від майна підвищеної небезпеки.

Інтеграційні процеси пов'язані із входженням у світову спільноту та подальшим розвитком громадянського суспільства, загальними засадами Конституції України, які визначають, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а питання забезпечення прав і свобод людини постає головним обов'язком держави³.

При таких підходах в умовах демократичної правової держави, в якій будується громадянське суспільство, питання охорони прав і свобод людини у діяльності міліції набуло першочергового значення. Працівники міліції не тільки забезпечують захист прав і свобод людини від протиправних посягань, але, на жаль, і самі бувають суб'єктом їх порушення. Часто у публіцистичній літературі та на побутовому рівні

висвічується інформація про порушення працівниками міліції прав і свобод громадян. Інколи така критика має тенденційний замовний характер, але у більшості випадків, на жаль, вона має під собою об'єктивне підґрунтя. Не є виключенням із цього і робота міліції у сфері охорони права власності.

У цілому проблемні питання адаптації вітчизняного законодавства та організаційно-правових засад діяльності правоохоронних органів до євроатлантичних стандартів у сфері захисту прав і свобод людини досліджували провідні вітчизняні вчені К.В.Джужа, Е.М.Моїсєєв, О.В.Негодченко, Я.Ю.Кондратьєв, О.Л.Копиленко, М.В.Корнієнко, В.І.Олефір, Ю.І.Римаренко, Ю.С.Шемшученко та ін.

Метою доповіді є апробація результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правова охорона права власності в Україні» в аспекті розкриття сутності розуміння захисту прав і свобод людини під час діяльності міліції (поліції) у сфері охорони права власності на основі аналізу євроатлантичного досвіду.

Під правами людини ми розуміємо невід'ємне право кожної людини, що зумовлюється самим фактом її існування в конкретно-історичних умовах, однакове для всіх людей, об'єктивно визначене досягнутим рівнем розвитку людства та встановлене на рівні міжнародних стандартів. Обов'язок будь-якої держави – створити людині умови для забезпечення її невід'ємних природних прав⁴.

Діяльність підрозділів та посадових осіб міліції України повинна спиратися на наявну в євроатлантичній поліцейській теорії. Яку коротко можна охарактеризувати по наступному: «в правовій державі репресивні і каральні функції уступають місце задачам забезпечення правопорядку і громадської безпеки, профілактики і контролю над злочинністю, наданням широкого спектру соціальних послуг населенню»⁵.

Правовими джерелами основ діяльності поліції (міліції) є Загальна декларація прав людини⁶, ратифікована Верховною Радою України, «Конвенція про захист прав і основних свобод людини»⁷, «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку»⁸, Європейський кодекс поліцейської етики⁹.

Основоположний європейський міжнародно-правовий акт «Конвенція про захист прав і основних свобод людини» встановлює для всіх індивідів, що перебувають на території держави, права, що зобов'язані забезпечити поліцейські органи. Їх у сфері охорони права власності доцільно ділити на чотири групи: 1) невід'ємні природні права людини; 2) положення, які безпосередньо охороняють право власності; 3) зобов'язання, які накладаються на працівників поліції у цій сфері; 4) законодавчо встановлені винятки із загальних прав конвенції, що

дозволяються працівникам поліції під час захисту прав і законних інтересів громадян.

Ратифікація Верховною Радою України 17 липня 1997 р. «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.» і протоколів до неї відкрила для громадян України нову можливість для захисту своїх прав і свобод. Вони після вичерпання всіх формально доступних законами України засобів для захисту своїх законних інтересів, зазначених у Конвенції, та не отримавши такого захисту від публічної влади України, мають право звернутись з позовом до Європейського суду з прав людини. Зазначене є вже звичайною практикою правореалізації зазначеного міжнародно-правового акту. Громадяни України, звирившись у системі вітчизняного судочинства, масово звертаються до цієї поважної інституції. Відповідно у більшості випадків Європейський суд з прав людини їх позови задовольняє. Так, наприклад, 5 квітня 2007 р. за Заявою № 19855/03 був задоволений позов громадянина Б. проти Української держави щодо відшкодування йому моральної шкоди, нанесеної суб'єктами владних повноважень (працівниками міліції Бориспільського МРВ ГУМВС України в Київській обл. п. К. та М.), за здійснене ними діяння щодо незаконного намагання здійснити обшук у його помешканні та образу¹⁰.

Таким чином, права і свободи людини, висвітлені в «Конвенції про захист прав і основних свобод людини», в Україні є нормами прямої дії. Громадяни у випадку вичерпання всіх формально можливих вітчизняних засобів для їх захисту мають право звертатись до Європейського суду з прав людини з вимогою їх поновлення.

У контексті наведених вище джерел та розкритого міжнародно-поліцейського досвіту щодо забезпечення прав і свобод людини в сфері охорони права власності сформулюємо узагальнюючі ознаки.

1. Кожна людина має від народження невід'ємні природні права на життя, свободу, особисту недоторканість, честь і гідність тощо, а також право володіти як одноосібно, так і разом з іншими своєю власністю, ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна.

2. Жодна людина, зокрема особа, яка посягає на чужу власність, не повинна зазнавати тортур або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання; кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, доки її винність не буде встановлена в законному порядку.

3. Основною функцією діяльності поліції є захист співгромадян і суспільства від насильницьких, грабіжних та інших небезпечних діянь.

4. При виконанні службових обов'язків працівники поліції зобов'язані поважати та захищати людську гідність, підтримувати та захищати права людини стосовно всіх осіб.

5. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом з метою забезпечення належного визначення і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливості, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві.

6. У виняткових випадках виконання законів не вважаються порушеннями прав людини такі дії поліції: позбавленні життя людини, якщо воно є результатом абсолютно необхідного застосування з метою захисту осіб від протиправного насильства, здійснення законного арешту, запобігання втечі особи, затриманої на законних підставах, або для припинення бунту тощо.

7. Працівники поліції постійно виконують покладені на них законом обов'язки, слугуючи громаді та захищаючи всіх осіб від протиправних актів відповідно до високого рівня відповідальності, що вимагає їхня професія.

8. Поліція повинна бути організована так, щоб її співробітники користувалися повагою у населення як професіонали, на яких покладено виконання законів, і як особи, які надають державні послуги.

9. Організація поліцейських служб повинна передбачати ефективні заходи для боротьби з корупцією, забезпечення непідкупності і відповідної поведінки співробітників поліції при виконанні ними своїх службових обов'язків.

10. Від співробітників поліції вимагаються вміння проявляти мислення, відкритість, шанобливість, відчуття справедливості, комунікабельні якості, а за необхідності – керівні та організаційні якості. Вони повинні добре розбиратися в соціальних, культурних і общинних проблемах.

Отже, міжнародний досвід діяльності поліції (міліції) у сфері охорони права власності свідчить, що одне з природних прав громадян – право власності – повинно бути захищене поліцією за відсутності приватної ініціативи, неупереджено та ефективно при суворому дотриманні прав і свобод усіх індивідів, зокрема осіб, які здійснили протиправні посягання на чуже майно.

Джерела:

1. Реформування МВС реальна перспектива // Іменем закону. – 2007.- № 1. – 2007. - С. 2.
2. Діяльність міліції потребує докорінної перебудови: від карального до соціально-сервісного змісту // Іменем закону. – 2007. № 28. – С.2-3.
3. Конституція Україна// Відомості Верховної Ради України.–1996.-№ 34. – С. 141.

4. Галуцько В.В. Адміністративно-правова охорона суб'єктів права власності: Монографія. – Херсон: ВАТ «ХМТ», 2006. – С. 141.
5. Горшнева И.А. Полиция в механизме современного демократического государства: Учеб. пос. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2004. – С. 4.
6. Загальна декларація з прав людини від 10 грудня 1948 р.// Док. ООН / RES/ 217 А.
7. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції// Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 40. - С. 263.
8. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку. Резолюція 34/169 Генеральної асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.// Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ України (відповідь на виклики ХХ ст.)/ За ред Ю.І.Римаренка, Я.Ю.Кондратьєва. – К.: НАВСУ, 2003. – С. 141-149.
9. Европейский кодекс полицейской этики // Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ України / За ред. Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва. – К.Н НАВС, 2003. – С. 209-253.
10. Європейський суд з прав людини справа «Доніченко проти України» (CASE OF DONICHENKO v. UKRAINE). Заява № 19855/03// Урядовий Кур'єр від 27 липня. - 2007. - № 133. – С.13.
11. Матюхіна Н.П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції та управління: Монографія / За ред. О.М.Бандурки. – Харків: Консум, 2001. – С. 6.

СУБ'ЄКТИ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПЕРСПЕКТИВИ НОТАРІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Гарбарчук Ірина Федорівна
студентка юридичного факультету Тернопільського національного
економічного університету*

Реформування національної правової системи передбачає оновлення і такого інституту адміністративного права, як управління в адміністративно-політичній сфері, складовою якої є державне регулювання нотаріальної діяльності. Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України “Про нотаріат”, з метою надання їм юридичної вірогідності. Вчинення нотаріальних дій в Україні

покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси)[4].

Державне регулювання нотаріальної діяльності - це впорядковувачий, цілеспрямований вплив держави на суспільні відносини в галузі організації та функціонування нотаріальної діяльності, межі та сутність якого зумовлені публічно-правовою природою нотаріату, та який полягає в організації нотаріальної діяльності та контролю за її здійсненням. Державний нотаріат має значно більший ступінь залежності від державних органів, тому, як ми вважаємо, у цьому випадку доцільнішим буде використовувати термін “державне управління”, а відносно приватного, на нашу думку, більш прийнятним буде вже термін “державне регулювання”.

Сукупність суб’єктів, що діють у сфері державного регулювання нотаріальної діяльності – певна система учасників, яка, у свою чергу, на підставі критерію наявності владних повноважень, розподіляється на суб’єктів, наділених владними повноваженнями, і суб’єктів, що позбавлені їх. До суб’єктів державного регулювання нотаріальної діяльності, які наділені владними повноваженнями належить, перш за все, держава, зокрема створюючи саму систему нотаріату шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів. За нормативною функцією до системи означених суб’єктів належить Президент України та Кабінет Міністрів України, безпосередньо ж реалізація функції організації нотаріату покладена на Міністерство юстиції України й підпорядковані йому місцеві органи юстиції.

До інших суб’єктів відносин у сфері державного регулювання нотаріальної діяльності, позбавлених владних повноважень, але наділених повноваженнями щодо вчинення нотаріальних дій, належать: власне нотаріальні органи (державні нотаріальні контори, приватні нотаріуси та державні нотаріальні архіви), та квазінотаріальні органи, особливості статусу яких зумовлені тим, що надання нотаріальних послуг не є визначальною функцією та призначенням цих органів (консульські установи, посадові особи виконавчих комітетів сільських, селищних та міських рад та інші посадові особи, що посвідчують лише у певних (як правило, виняткових) випадках дії, прирівняні до нотаріальних).

Враховуючи стійку тенденцію до запровадження професійного самоврядування, виділено ще одну групу учасників у сфері державного регулювання, а саме професійні об’єднання нотаріусів – спілки, асоціації тощо та Українська нотаріальна палата як всеукраїнське професійне об’єднання із своїми відповідними регіональними відділеннями, які справляють значний вплив на діяльність державних та приватних нотаріусів.

Адміністративно-правове регулювання нотаріальної діяльності проявляється в різних формах та використовує різні методи для швидкого реагування на зміни в об'єктах управління. Їх доцільно поділити на дві групи. До першої групи входять ті форми та методи, що поширюються лише на державні нотаріальні органи (державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви). Ці методи відображають субординаційні відносини між державними владними органами та підпорядкованими їм суб'єктами надання нотаріальних послуг. До другої групи належать методи, які застосовуються відносно тих суб'єктів надання нотаріальних послуг, які не знаходяться у прямому підпорядкуванні (приватні нотаріуси, які є самостійними суб'єктами нотаріальної діяльності, з точки зору фінансової та організаційної її побудови). Дану групу, в свою чергу, можна розділити на два види. До першого виду відносяться ті форми і методи, в яких реалізуються владні повноваження, переважно адміністративного характеру, органів державного управління

(реєстрація, видача свідоцтва, анулювання свідоцтва тощо, квотування посад, сертифікація робочого місця, тощо). До другого виду відносяться ті форми та методи, в яких владні повноваження органів державного управління не мають адміністративного характеру або цілком відсутні. За допомогою цих методів державні структури лише сприяють роботі органам нотаріату[1, 20-22].

На сьогоднішній день розвиток нотаріального законодавства здійснюється швидкими темпами. Наша держава прагне перейти до системи латинського нотаріату, яка полягає в існуванні єдиних нотаріальних органів, без розшарування на приватних і державних нотаріусів. Акцент робиться на існування приватних нотаріусів як елементів цієї системи. Ми вважаємо, що на шляху до цього вже зроблено перші кроки. Таким, на нашу думку, є Наказ Міністерства юстиції України від 03.05.2007 № 218/5 "Про затвердження Змін до Граничної чисельності приватних нотаріусів у нотаріальних округах"[2], що спрямований на збільшення кількості приватних нотаріусів у нотаріальних округах, та, як ми вважаємо, на поступове зменшення частки державних нотаріусів, а в перспективі й на їх ліквідацію або ж реорганізацію у приватні нотаріуси; Наказ Міністерства юстиції України від 17.04.2007 № 186/5 "Про затвердження змін до Положення про вимоги до робочого місця приватного нотаріуса та здійснення контролю за їх дотриманням"[3], що частково зменшив вимоги до робочого місця нотаріуса, спрямований на підвищення інтересу до професії нотаріуса і розширення можливостей для діяльності приватного нотаріуса. Тому прагнення України увійти в Європейське Співтовариство та в європейську правову систему вимагає узгодження українського нотаріального законодавства з міжнародним, у

зв'язку з чим особливої актуальності набуває питання врахування закордонного досвіду.

Література:

1. Гулевська Г. До питання про державне регулювання нотаріальної діяльності в Україні: аналіз сучасного стану та основні тенденції розвитку // Підприємництво, Господарство і Право – 2002. – №4. – С.20-22
2. Наказ Міністерства юстиції України від 03.05.2007 № 218/5 “Про затвердження змін до Граничної чисельності приватних нотаріусів у нотаріальних округах”// www.minjust.gov.ua
3. Наказ Міністерства юстиції України від 17.04.2007 № 186/5 "Про затвердження змін до Положення про вимоги до робочого місця приватного нотаріуса та здійснення контролю за їх дотриманням" // www.minjust.gov.ua
4. Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №39. – Ст.383

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Гридасов Юрій Володимирович

здобувач Національного податкового університету Державної податкової служби України

Динамічний розвиток державотворення України у сфері господарювання характеризується протиречивими адміністративно-правовими процесами. З однієї сторони продовжується не безболісний процес лібералізації підприємницької діяльності. За цих умов держава все послідовніше виступає як суб'єкт політичної влади і помітно втрачає гіпертрофовану в колишньому радянському суспільстві роль безпосереднього господарюючого суб'єкта [1, с.10]. З іншої, з метою соціального розвитку економіки та захисту прав усіх суб'єктів права власності, при недостатності приватної ініціативи держава зобов'язана засобами публічного права впорядковувати зазначені відносини [2, с.22, 23].

В умовах демократичної правової держави даний процес зі сторони держави носить трьох аспектний характер: по-перше, вона зобов'язана здійснювати допомогу суб'єктам господарювання щодо реалізації їх права займатись підприємницькою діяльністю, надаючи їм адміністративні

послуги [1, с.10]; по-друге, забезпечити охорону їх прав від порушення іншими суб'єктами (в тому числі господарювання); по-третє, застосовувати до суб'єктів господарювання засобів державного впливу при порушенні ними законних інтересів третіх осіб [3, с.195-199].

Зазначений адміністративно-правовий вплив держави на економіку не реалізується сам по собі, державна влада завжди втілюється в деякому зовнішньому вияві певного змісту - через правові форми.

Проблему адміністративних форм регулювання господарської діяльності досліджували провідні юристи у сфері адміністративного, господарського та цивільного права. Серед них вагомий внесок у розвиток зазначеної проблеми внесли Ю.А.Ведерніков, І.П.Голосніченко, І.Д.Пастух, Л.Л.Попов, Т.М.Кравцова, Ю.І.Крегул А.С.Ластовецький, Н.А.Саніахметова, В.К.Шкарупа, В.С.Щербина та ін. Разом з тим, питанню адміністративних форм державного регулювання господарської діяльності у сфері охорони права власності вони торкалися лише іпізоотично досліджуючи більш широкі суспільно-політичні відносини.

Метою даної доповіді є апробація результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-господарські засоби захисту права власності в Україні» в аспекті розкриття розуміння форм державного регулювання господарської діяльності при здійсненні захисту права власності суб'єктів господарювання.

Під формою управління розуміють зовнішній вияв дії виконавчого органу, здійсненого в рамках його компетенції, за яке наступають відповідні наслідки [4, с. 247]. Серед форм здійснення державного регулювання економіки в теорії юриспруденції виділяють: державне прогнозування, розроблення програм економічного розвитку України, управління контроль та нормативне регулювання [5, с.21].

Зазначені напрями державної діяльності відносяться до регулятивної функції права. Відповідно виникає питання, як співвідносяться регулятивна та охоронна функції у сфері охорони права власності? Теорія права говорить, що регулятивна функція сприяє розвитку найцінніших для суспільства та держави соціальних зв'язків, регулює соціальні відносини. Охорона є покликана забезпечувати регулятивну функцію за допомогою правових обмежень (зобов'язань, заборон, покарань тощо) [6, с.114]. З таким класичним розумінням зазначених положеннями, на наш погляд, можна погодитись і до адміністративно-правового регулювання проблем права власності.

За допомогою регулятивної функції права встановлюються основні напрями впливу, права на суспільні відносини у сфері права власності. Охорона ж функція адміністративного права є невід'ємною складовою зазначеного комплексного інституту, що забезпечує виконання першої

шляхом встановлення для широкого кола осіб, що порушать право власності суб'єктів господарювання - зобов'язань, заборон та санкцій.

Складовою частиною державного регулювання економічного розвитку України являється розробка прогнозних та програмних документів. Зрозуміло, що планування не повинно повторювати недоліки попередньої централізованої системи планування, негативно впливати на ініціативу та самостійність суб'єктів господарювання, а навпаки зобов'язане допомагати їм в відпрацюванні стратегії розвитку та в отриманні державної підтримки. В розвиток цих положень Конституції України 23 березня 2000 року був прийнятий Закон України „Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” [7].

Основними формами державного планування господарської діяльності є Державна програма економічного та соціального розвитку України, Державний бюджет України, а також інші державні програми з питань економічного і соціального розвитку, порядок розробки, завдання та реалізація яких визначаються законом про державні програми (ч.3 ст.11 ГК) [8].

Наступною формою здійснення державного управління в нашій сфері є управління. Державне управління - це виконавча діяльність по безпосередній організації соціальних процесів у суспільстві. Воно характеризується наступними рисами: є організуючою діяльністю; носить виконавчо-розпорядчий характер; у процесі здійснення управлінської діяльності реалізуються функції держави в соціально-культурній, соціально-політичній, економічних сферах діяльності [9, с. 11,12; 10, с. 178].

Контроль – державні або громадські заходи з нагляду, перевірки, обліку діяльності, поведінки фізичних і юридичних осіб [11, с.215]. Контроль в економіці – це правовий та організаційно-технічний вплив компетентних органів, спрямованих на визначення ступеня відповідальності фактичних напрямків і результатам діяльності суб'єктів господарського життя, встановлення порушень у діяльності цих суб'єктів, вжиття заходів щодо їх усунення, в тому числі застосування адміністративно-господарських санкцій [8].

Нормативне регулювання, як правова форма регулювання економіки. Норма права – офіційне, формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, яке встановлюється або санкціонується державною охороняється нею від порушень, направлене на регулювання найбільш важливих суспільних відносин і охорону соціальних цінностей шляхом встановлення юридичних прав і обов'язків суб'єктів права [10, с. 269; 12, с.25].

Таким чином, до ознак адміністративних форм державного регулювання господарської діяльності у сфері охорони права власності суб'єктів господарювання можливо віднести.

1. Під адміністративною формою управління, у сфері охорони права власності суб'єктів господарювання розуміють зовнішній вияв дій суб'єктів владних повноважень, що здійснюється на основі і по виконанню закону у відповідності до їх компетенції, з метою регулювання публічної складової захисту суб'єктів господарювання від протиправних посягань та усіх осіб від майна підвищеної небезпеки.

2. За допомогою регулятивної функції права встановлюються основні напрями впливу, права на суспільні відносини у сфері права власності. Охорона функція адміністративного права є невід'ємною складовою зазначеного комплексного інституту, що забезпечує виконання першої шляхом встановлення для широкого кола осіб, що порушують право власності суб'єктів господарювання - зобов'язань, заборон та санкцій.

3. Серед форм здійснення адміністративно-правового регулювання економіки виділяють: державне прогнозування, розроблення програм економічного розвитку України, управління контроль та нормативне регулювання.

4. Державне прогнозування економічного розвитку - це науково обґрунтоване передбачення напрямків розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і стосунків досягнення параметрів економічного та соціального розвитку.

5. Управління в економічній сфері – це підзаконна виконавчо-розпорядча діяльність уповноважених на те компетентних органів, щодо загального керівництва та безпосереднього регулювання економічних процесів у певних галузях господарства (державна реєстрація суб'єктів господарювання, ліцензування певних видів господарської діяльності, встановлення лімітів використання природних ресурсів, ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій тощо).

6. Адміністративний контроль в економіці – це організаційно-правовий, технічний вплив суб'єктів владних повноважень, спрямованих на визначення ступеня відповідальності фактичних напрямків і результатам діяльності суб'єктів господарського життя, встановлення порушень у діяльності цих суб'єктів, вжиття заходів щодо їх усунення, в тому числі застосування адміністративно-господарських санкцій.

Отже, висвітлені вище форми державного регулювання господарської діяльності, у сфері права власності є своєрідними вихідними положення, які мають забезпечити розробку положень щодо

адміністративно-правової охорони права власності суб'єктів господарювання.

Джерела:

1. Кравцова Т.М. Адміністративно-правові засади здійснення державної політики у сфері господарювання// Автореф. дис..... док. юрид. наук. – 12.00.07. - Харків: НУВС, 2004.- 33 с.
2. Єлістратов А.І. Адміністративне право: Лекції/ Ред. та упоряд. В.В.Галуцько, С.В.Діденко. – Херсон: ВАТ «ХМТ», 2007. - 268 с.
3. Галуцько В.В. Адміністративно-правова охорона суб'єктів права власності в Україні: Монографія: ВАТ ХМТ, 2006. – 356 с.
4. Административное право: Учебник/ Под ред. Л.Л.Попова. – М.:Юристъ, 2002. – 697 с.
5. Синиахметова Н.А. Регулирование предпринимательской деятельности в Украине: организационно-правовые аспекты: Монография. – Одесса: ОГУ, 1998.- 232 с.
6. Теорія держави і права: Курс лекцій/ Авт.-упор. В.В.Галуцько, Г.О.Пономаренко, В.К.Шкарупа; За заг. ред. В.К.Шкарупи. – Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. – 280 с.
7. Закон України „Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” //Відомості Верховної Ради України. - 2000 - №25. – Ст. 195
8. Господарський кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, з 19-20, № 21-22. - Ст.144
9. Адміністративне право України: Посіб. – К.: Вид. Паливода А.В., 2001.- 194 с.
10. Гончарук С.Т. Адміністративне право України: Посіб. – К., 2000. -240 с.
11. Популярна юридична енциклопедія /Кол. Авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко В.С. Ковальський (кер) та ін.. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
12. Щербина В.С. Господарське право: Підруч. – К.: Юріком Інтер, 2005. – 592 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН НА ОСКАРЖЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Панова Ірина Вікторівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права
Навчально-наукового інституту права, економіки та соціології
Національного університету внутрішніх справ*

Реальна можливість здійснення та захисту основних прав людини окремою особою забезпечується, насамперед, юридичними механізмами держави. Забезпечення прав і свобод людини – це створення умов, необхідних для здійснення прав людини, та напрямки державної діяльності – забезпечення реалізації прав людини, охорона та захист прав і свобод людини. Саме держава зобов'язана забезпечити кожному людину ефективними способами правового захисту.

Тож, правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина займають значне місце у правовому полі держави. В широкому розумінні їх можна розглядати як складову частину правової системи, яка відповідним чином визначає "... зміст і спрямованість діяльності держави" [1, с. 65]. Завдяки способам захисту конституційні права та свободи громадян стають реальними. Як слушно зазначає Ю.С.Шемшученко, проголошення прав та свобод є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку. Необхідно також створити умови для реалізації відповідних прав [2, с. 401].

Під способом захисту розуміють сукупність ознак правового характеру, що відображають сутність порушеного права і особливості процесу його відновлення, а також вид юридичної відповідальності, що застосовується до правопорушника.

Визначення сутності способів захисту прав та свобод людини і громадянина сьогодні можна назвати пріоритетним напрямком правотворчої та правозастосовчої діяльності державних органів. Це обумовлено охоронною функцією права, спрямованою на те, щоб максимально зменшити кількість негативних явищ у сфері суспільних відносин, в першу чергу між громадянами і державними органами та їх посадовими особами. У зв'язку з цим саме для норм адміністративного права важливого значення набуває проблема дослідження заходів щодо зміцнення законності і демократії.

Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина за змістом та об'ємом охоплюють суспільні відносини в різних сферах життєдіяльності держави. Особливістю їх є те, що вони

виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів держави. Оскільки значна частина суб'єктивних прав громадян реалізується в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності різних органів (посадових осіб), це означає, що адміністративно-правові способи є необхідним інструментом захисту прав і свобод громадян саме у цій сфері.

Конституційне право громадян на оскарження є одним із найважливіших адміністративно-правових способів захисту прав і свобод людини і громадянина. Ст.55 Конституції України встановлює: "Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб". Такий зміст конституційної норми означає, що громадянин має можливість оскаржити будь-яку дію вказаних суб'єктів.

Право громадян на оскарження є суб'єктивним правом. Воно реалізується особою з метою задоволення особистих, суб'єктивних інтересів, або з метою захисту інтересів інших осіб, а також суспільних інтересів. За своєю структурою суб'єктивне право може складатися із повноважень трьох основних видів: а) права вимагати; б) права на позитивні дії; в) домагання [3, с. 118].

Зміст права вимоги полягає в можливості вимагати виконання або дотримання юридичних обов'язків. За своїм юридичним значенням воно поширюється на чужі дії. Зміст права на позитивні дії полягає в можливості здійснювати юридично значимі активні дії. На відміну від права вимагати дане право становить собою право не на чужі дії, а на свої, на таку дозволена поведінку, яка перш за все стосується уповноваженого: життєвий інтерес задовольняється за допомогою його активних.

Конституційна можливість оскарження конкретизована в діючому законодавстві стосовно багатьох життєвих ситуацій, але така можливість не зменшує для громадян України права на оскарження, встановленого Конституцією. Саме завдяки такій конкретизації підтверджується її значимість і цінність для громадян. У зв'язку з цим особливого значення набуває Закон України від 2 жовтня 1996 року "Про звернення громадян", він конкретизує правову можливість громадян на оскарження до суду дій (бездіяльності) та рішень органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб, здійснених з порушенням закону. Цей закон наповнив соціальну гарантованість юридичною.

Юридична гарантованість права на оскарження не буде набувати практичного змісту, якщо дане право не буде гарантовано обов'язками протилежної сторони. Будь-яке суб'єктивне право є таким тоді, коли забезпечується обов'язками від іншої сторони. В суб'єктивному праві відображається не будь-яка, а тільки можливість гарантована державою.

Якщо право громадян на оскарження є засобом усунення недоліків в роботі установ, їх посадових осіб, то правильний, системний аналіз скарг,

які поступають в ці органи, дозволить виявити характер і причини недоліків. Їх послідовне усунення дозволить зменшити кількість скарг, що надходять до відповідних органів. При цьому важливо не допустити розриву між бажанням скоротити кількість скарг громадян і правильним вибором засобів досягнення цієї мети. Наприклад, замість кваліфікованого аналізу скарг і відповідних висновків, удосконалювати критерії їх статистичного обліку, а саме, ті скарги, які раніше враховувалися як обґрунтовані, за якимись новими критеріями розглядати як необґрунтовані.

Конституційне право громадян на оскарження, забезпечуючи особистий інтерес окремої особи із захисту порушеного права чи законного інтересу, забезпечує безпосередню участь громадян в управлінській сфері. Кожна реалізована скарга громадянина - це не тільки захист порушеного права і законного інтересу, але одночасно і виправлення недоліків, попередження порушень законності, реальний факт врахування точки зору окремої особи, його участі в управлінській діяльності підприємств, установ, організацій. Необхідно сказати, що участь громадян в управлінській сфері через оскарження носить специфічний характер. Право на оскарження виникає у громадянина як реакція на протиправні дії, що посягають на його права і законні інтереси. Отже, воно реалізується у правоохоронних відносинах. За допомогою цих відносин анулюються негативні, протиправні явища в роботі органів, підприємств, установ організацій і посадових осіб. В цьому розумінні право громадян на оскарження і є адміністративно-правовим способом захисту прав і свобод людини і громадянина.

Виходячи із вищесказаного, право на оскарження громадян можна визначити як забезпечене адміністративно-правовими нормами право на звернення з метою захисту прав і законних інтересів, а також виразом соціальної свободи і втіленням міжнародних стандартів у сфері прав людини і громадянина.

Література:

1. Бородін М. Конституційне право громадян на звернення до суду за захистом своїх прав // Право України. – 2000. – № 8. – С.65-66.
2. Академічна юридична думка / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Уклад.: І.Б. Усенко, Т.І. Бондарчук; Ред. Ю.С. Шемшученко – К., 1998. – 503с.
3. Алексеев С.С. Материалистическая диалектика или научная система. – М., 1983. – 252с.
4. Конституція України: Основний Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. - Ст. 141.

5. Про звернення громадян: Закон України від 12.10.96 // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №47. - Ст.256.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Шимчук Анастасія Олександрівна
студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету*

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в державі найвищою соціальною цінністю[1]. Держава поклала на себе обов'язок охороняти і захищати інтереси людини. Це завдання особливого набуває значення в період надзвичайних станів, зокрема умовах воєнного режиму, оскільки нормальне функціонування суспільства в цілому стає неможливим. Потрібно звернути увагу, що права і свободи людини закріплюються як національними, так і міжнародними нормами: Загальна декларація прав людини (1948р.), Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод(1950р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966р.) та інші. Звідси виводиться принципова вимога -будь-які обмеження прав і свобод громадян припустимі тільки в тому випадку і в тій мірі, в яких вони передбачені конституцією конкретної держави і відповідають нормам міжнародного права [5].

Введення воєнного стану передбачає переведення суспільства в надзвичайні умови, метою якого є "створення умов для здійснення органами державної, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями наданим їм повноважень у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності" [2]. Заради швидкого подолання воєнно-політичної кризи деякі права людини обмежуються. Але існує конкретна проблема: звуження прав і свобод не означає їх повну відсутність. У Конституції України ст.64 містить цілий перелік прав, які не можуть бути ліквідованими за будь-яких причин: право на рівні конституційні прав і свободи, право на громадянство, на життя, право на повагу до його гідності, право на свободу та особисту недоторканість тощо [1]. Важливою характеристикою воєнного стану є обмеження в праві пересування. Так, згідно із Законом України "Про правовий режим воєнного стану" запроваджується:

1. комендантська година
2. встановлюється особливий режим в'їзду і виїзду;

3. обмежується рух транспортних засобів;

4. забороняється призовникам і військовозобов'язаним змінювати місце проживання.[2].

В умовах воєнного режиму діють обмеження щодо продажу конкретних товарів, таких як зброя, сильнодіючі хімічні і отруйні речовини, алкогольні напої та речовини, які вироблені на спиртовій основі. У разі порушення вимог воєнного стану у підприємств, установ і організацій, громадян можуть бути вилучено радіопередавальне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку. В такий період громадяни зобов'язані мати біля себе документи, що посвідчують їх особу, оскільки в період особливого режиму постійно перевіряються документи, а в разі потреби проводиться огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажу, службових приміщень та житла громадян. Всі ці заходи призводять до певних незручностей. Гарантом дотримання основ правового статусу особливості в умовах воєнного стану можуть бути існуючі в Україні заходи захисту прав і свобод громадян, включаючи можливість звернення до суду та органів прокуратури [5]. Ще однією з характеристик обмеження прав і свобод під час воєнного стану є примусове відчуження об'єктів права приватної власності юридичних та фізичних осіб [2, ст.23]. Постановою Кабінету Міністрів України зазначається, що право на відшкодування вартості майна мають:

* підприємства, установи організації усіх форм власності у зв'язку з виконанням ними мобілізаційних завдань та їх правонаступника;

* громадяни, які надали в наступному порядку будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно, що є їх власністю, Збройним Силам, іншим військовим формуванням, а також їх спадкоємці [4, ст.2].

У Законі України "Про правовий режим воєнного стану" визначаються й інші права і свободи, котрі можуть обмежитись покладанням додаткових обов'язків: запроваджується трудова повинність для працездатного населення з метою залучення до виконання робіт, які мають охоронний характер; використовуються потужності підприємств, організацій, установ для потреб оборони, змінюється режим їх роботи; вилучається для тимчасового використання необхідне для потреб оборони майно -транспортні засоби, споруди, машини, механізми, обладнання тощо[2]. Обмеженню підпадають і деякі політичні права.

Порядок встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначається законами України [2]. Крім того, У Законі України "Про правовий режим воєнного стану" (ст.24) передбачено порядок інформування Генерального секретаря ООН. Згідно з даною статтею Україна відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і

політичні права у разі введення воєнного стану повідомляє держави, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина та про межу цих відхилень і про причини прийняття такого рішення [3]. Звідси випливає, що законодавством України враховується можливість обмеження прав громадян та накладання додаткових обов'язків в період воєнного стану. Законами України обумовлюється, що обмеження проводиться лише в тій мірі і в тих межах, котрі необхідні для оборони і захисту країни.

Отже, можна зробити висновок, що передбачені законом обмежувальні права та свободи людини і громадянина мають чіткі межі і умови запровадження. Вони, насамперед, закріплюються міжнародним законодавством і забезпечуються національним.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 161.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 6 квітня 2000 року // Офіційний вісник України. -2000. - № 17 . - Ст. 691.
3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року // Офіційний вісник України. - 2000. - №15. - Ст. 588.
4. Про затвердження Порядку відшкодування вартості відчуженого майна у власника під час мобілізації в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2005 року // Офіційний вісник України. -2005. - №40. - Ст. 2546.
5. Глушков В.О. Права і свободи громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану // mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/9.hmt.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА БЕЗПЕЧНЕ
НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕРЕДУМОВА
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

Бредіхіна Вікторія Леонідівна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри екологічного права
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*

В сучасних умовах суспільного буття, формування та реалізації концепції сталого розвитку серед пріоритетів національних інтересів України особливо виділяється забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження і відновлення навколишнього природного середовища. Охорона довкілля як загальної системи життєзабезпечення людини є задачею першорядної важності з точки зору збереження генофонду народу України, а також перспектив економічного і соціального розвитку.

Право на безпечне навколишнє середовище належить до нового покоління прав людини, які знаходяться ще в стадії формування. Це – природне, невід'ємне право, що утворює своєрідне ядро всієї системи екологічних прав громадян. Успішна реалізація права на безпечне довкілля створює сприятливі умови для здійснення всіх інших соціальних та екологічних прав, задоволення потреб та інтересів громадян, а тому є передумовою сталого розвитку всього суспільства.

Зазначене право реалізується як суб'єктивне, тобто як гарантована громадянам можливість споживання і використання безпечних для їх здоров'я природних благ, забезпечена обов'язком усіх інших суб'єктів (юридичних і фізичних осіб, держави) охороняти довкілля, а також життя і здоров'я населення від його небезпечного впливу.

Задачею правової науки є встановлення зв'язку проголошених прав і чітко відпрацьованих механізмів, процедур, що надійно забезпечують їх реалізацію. Суть проблеми складається в гармонічному поєднанні двох зустрічних процесів – практичного здійснення громадянами своїх суб'єктивних прав і його забезпечення з боку держави та її органів за допомогою різних заходів правового регулювання.

Під забезпеченням права на безпечне навколишнє природне середовище розуміється створення правових, соціальних, економічних, політичних і інших умов для його здійснення. Ця діяльність визнана обов'язком держави і, за загальним правилом, включає формування гарантій, що сприяють реалізації цього права, його охороні і захисту. Сприяння реалізації прав людини відбувається шляхом позитивного

впливу на формування її загальносоціальних передумов і способів використання права [3, с. 9].

Важливою ланкою серед юридичних умов здійснення права на безпечне довкілля є наявність розгорнутої системи законодавства, що шляхом закріплення гарантій і правової регламентації поведінки суб'єктів сприяє його реалізації. Так, у статті 16 Конституції України закріплені обов'язок держави в забезпеченні екологічної безпеки, підтримки екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду Українського народу. Конституційне закріплення права на безпечне довкілля (ст.50) і зазначених зобов'язань держави є основною правовою гарантією забезпечення його реалізації. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 10) [1] закріплює перелік спеціальних гарантій екологічних прав громадян, у тому числі і зазначеного права, що включає систему різних заходів щодо відновлення і поліпшення стану довкілля, запобігання шкідливого впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище, виконання екологічних вимог, здійснення державного і суспільного контролю за дотриманням законодавства про охорону довкілля тощо. Варто сказати, що зазначеною нормою закріплені лише основні гарантії права на безпечне навколишнє середовище. Коло умов і передумов, що забезпечують це право, безсумнівно, ширше.

Як відомо, у даний час екологічна обстановка в Україні визнана державою як кризова, оскільки забруднення довкілля досягло рівня, небезпечного для життя і здоров'я населення [2]. Вихід із ситуації, що створилася, бачиться в науково обґрунтованому поєднанні екологічних та економічних інтересів під пріоритетом охорони життя і здоров'я людини, тобто переваги забезпечення права громадян на безпечне навколишнє середовище. Законодавець формулює правила ведення екологічно значимої діяльності з позицій примушення до виконання вимог екологічної безпеки, пріоритетність яких є основним принципом еколого-правового регулювання і напрямку державної екологічної політики.

Так, державою узятя під контроль виробнича діяльність, що представляє екологічну небезпеку. Це виражається в лімітуванні, нормуванні і ліцензуванні екологічно небезпечної діяльності, державній реєстрації і паспортизації небезпечних об'єктів та факторів, сертифікації екологічно небезпечної продукції. У випадку порушення виробничими об'єктами вимог екологічної безпеки їх діяльність підлягає обмеженню, призупиненню або повному припиненню.

Істотну групу заходів, що забезпечують відповідне право, складають також екологічний моніторинг, державна і громадська екологічна експертиза й екологічний аудит. Ці правові форми сприяють

систематизації, оцінці й аналізу інформації про стан довкілля, а також перевірці відповідності визначених видів діяльності вимогам екологічної безпеки.

Однією з гарантій реалізації права на безпечне довкілля, є система екологічних обов'язків. Адже суб'єктивне право припускає можливість вимагати відповідної поведінки від фізичних і юридичних осіб, а також прибігати в необхідних випадках до допомоги держави в забезпеченні повноважень громадян. Серед законодавчо закріплених обов'язків безпосередньо стосуються реалізації цього права наступні: берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства; здійснювати діяльність з дотриманням вимог екологічної безпеки; компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на довкілля. Суб'єктами, що представляють зобов'язану сторону в сфері здійснення відповідного права, є фізичні і юридичні особи, які займаються господарською і виробничою діяльністю, установи, держава та її органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації.

Тісно пов'язаний з екологічними обов'язками інститут юридичної відповідальності за порушення екологічних прав, а також механізм їх захисту. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», діяльність, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне навколишнє середовище й інших екологічних прав, підлягає припиненню в порядку, установленому цим Законом і іншим законодавством України. Удосконалення правових механізмів застосування юридичної відповідальності і захисту цього права є сьогодні одним з актуальніших питань еколого-правової науки.

Звичайно, з ряду причин, пов'язаних із соціально-економічною, політичною обстановкою в країні, зазначене право не може бути гарантовано в повному обсязі. Однак його соціальна значимість та пріоритетне положення серед інших прав повинно стимулювати державу до вживання термінових заходів з поліпшення екологічної ситуації, удосконаленню системи гарантій захисту життя і здоров'я людей у несприятливій екологічній обстановці. Для належної реалізації даного права необхідний комплексний підхід, науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства.

Література:

1. Відомості Верховної Ради України. – 1991.- № 41.- Ст. 546.
2. Національний план дій з гігієни довкілля на 2000-2005 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2000 р. // Офіційний вісник України. - 2000.- № 42.- Ст. 1793.
3. Рабінович П.М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень).- Х.: Право, 1997.- 64 с.

ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ПРОГРАМ У КОНТЕКСТІ ПРОГРАМНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Валевська Олеся Анатоліївна

*викладач кафедри господарського та екологічного права Донецького
юридичного інституту*

Свистунова Олена Сергіївна

*магістрант кафедри природоохоронної діяльності підприємств
Донецького національного технічного університету*

Зміни в управлінській, фінансовій та господарській діяльності в Україні вимагають оптимізації системи природоохоронних відносин, зокрема шляхом застосування програм, як засобу адміністративно-планового впливу на найважливіші для українського народу сфери суспільних відносин. Такі адміністративно-правові перетворення мають сприяти забезпеченню реалізації та захисту прав людини та громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, територіальних громад, регіонів та держави в цілому. Питання відповідного комплексу програм, їх класифікації, ролі та значення, порядку розроблення, ухвалення та реалізації, здійснення контролю та запобігання правопорушенням у цій сфері вимагають на вивчення в рамках природоохоронної діяльності.

Публічно-правове екологічне програмування та планування, як вагомий елемент організації життя суспільства, завжди є об'єктом уваги державних органів виконавчої влади. Побудова демократичного суспільства та розвиток ринкових відносин приводять до необхідності дослідження існуючої системи розподілення функцій та повноважень по управлінню в цій сфері не тільки в рамках системи державного управління, але й між структурними елементами державної влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства. При цьому має бути урахованим специфічне положення природоохоронних програм, які водночас є предметом бюджетних, адміністративних, фінансових, контрольних та правоохоронних правовідносин та невід'ємною частиною системи управління суспільними процесами. Мають бути врахованими специфіка історичного розвитку екологічного програмного управління в Україні та закордонний досвід [1, с. 13].

Актуальними на сьогодні залишаються питання програмної діяльності, які відносяться до всієї системи екологічних програм – засобів управління, що діють в рамках вітчизняної правової системи. Особливої уваги потребують управлінське та соціальне призначення, специфіка розробки, ухвалення та виконання кожного виду екологічних програм;

існують невирішені аспекти специфіки використання програмно-управлінського підходу в природоохоронній діяльності правоохоронних органів. Також потребують а окремі дослідження аспекти організаційного, матеріального та фінансового забезпечення екологічного програмного управління, боротьби із зловживаннями та злочинами у цій сфері.

Екологічне програмування – це процес орієнтації природоохоронних процесів з боку держави через регулярний і комплексний вплив на її структуру відповідно до варіанта соціально-економічного розвитку в рамках ринкового механізму. Взагалі, програма (з грецької *programma* – об'ява, розпорядження) – це виклад основних положень діяльності, виклад основних завдань, цілей. Природоохоронна програма обумовлює своє перевизначення, перепостановку та як мінімум – уточнення у ході реалізації кожного з етапів, як у плані відстеження ефективності їх діяльності [2, с. 23].

В контексті охорони природних ресурсів сьогодні велике значення мають міжнародні програмні акти та документи, ухвалені недержавними міжнародними екологічними організаціями. Підґрунтям для цієї міжнародної активності є загальна програмна діяльність в рамках ООН та європейських структур, активність міжнародних фінансових інституцій, зокрема, Світового банку та Глобального екологічного фонду. Реалізація міжнародних програм у сфері охорони ресурсів басейну є пов'язаною із виконанням міжнародних екологічних угод та із національною програмно-управлінською діяльністю.

Необхідність застосування програмно-управлінського підходу в вирішенні екологічних проблем є обумовленою їх комплексністю, потребою в довгострокових заходах у сфері виправлення екологічної ситуації в рамках басейну та захисту його ресурсів. Це тягне необхідність у розробці, ухваленні та реалізації відповідних національних, регіональних, відомчих, місцевих програм. На жаль, практика доводить недостатню ефективність ухвалених програмних актів, що обумовлюється насамперед певними недоліками їх розроблення та великою кількістю факторів, що унеможливають їх повномасштабну реалізацію. Національні екологічні програми є слабо пов'язаними з їх міжнародними аналогами, що, безумовно, знижує ефективність програмно-управлінського підходу в сфері захисту природних ресурсів. Але необхідність у програмно-управлінському підході для вирішення екологічних проблем є безперечною, мова може йти насамперед про вдосконалення відповідних організаційних механізмів та про узгодження програмних актів різної тематики та рівні між собою, їх спадковість та похідність. Таким чином, система природоохоронного програмного управління здобуває інтегруючу й перетворюючу роль у всьому

організаційно-господарському механізмі розробки й реалізації комплексних і цільових програм.

Література:

1. Бабін Б.В., Кроленко В.О. Державні цільові програми – організаційно-правові основи розроблення, ухвалення та реалізації. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 206 с.
2. Бабін Б.В. Кроленко В.О. Основи програмно-управлінської діяльності в Україні. Курс лекцій для студентів, курсантів та слухачів. – Донецьк, 2006. – 136 с.

НЕУСТОЙКА ЯК ГАРАНТ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Голей Володимир Петрович

курсант Національної академії Служби безпеки України

Ст. 1 Конституції України проголошує Україну демократичною, соціальною, правовою державою. Відповідно до цього законодавство повинно бути спрямовано на забезпечення прав людини та їх гарантії. Це конкретизується у ст. 3 Конституції України: “Людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю”. Забезпечення – це створення умов для здійснення прав і свобод. Одним із шляхів захисту цивільних прав громадян Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) визначає неустойку, як один із видів та способів забезпечення виконання зобов’язань.

У ЦК України існують норми про відповідальність особи, яка не виконує або виконує не належним чином юридичний обов’язок. До такої особи можуть бути застосовані заходи примусу і додаткові стимули, які полягають у застосуванні спеціальних засобів, спрямованих на забезпечення виконання зобов’язань. Мова йде про засоби забезпечення виконання зобов’язань. Це передбачені законом або договором спеціальні заходи, які повинні додатково стимулювати боржника до виконання юридичного обов’язку, у випадку ж невиконання обов’язку – задовольнити інтереси кредитора. До способів якими може забезпечуватися виконання зобов’язання законодавством віднесено наступні: неустойка (штраф, пеня), порука, гарантія, застава, притримання, завдаток. Одним з найпоширеніших засобів забезпечення виконання зобов’язань є неустойка, яка згідно ст. 549 ЦК України визначена – як грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредитору в разі порушення боржником зобов’язання. Привабливість неустойки пояснюється тим, що вона є спрощеним засобом компенсації втрат кредитора, викликаних невиконанням або неналежним виконанням боржником своїх обов’язків. Це забезпечується такими властивостями неустойки: можливість стягнення неустойки за сам факт порушення зобов’язання, без надання доказів про завдання збитків та їх розмір; можливість для сторін на свій розсуд сформулювати підстави, розмір та умови сплати неустойки (крім випадків існування, так званої нормативної неустойки – ст. 550 ЦК України); можливість для кредитора оперативно компенсувати збитки, завдані йому невиконанням договору, у зручній для нього грошовій формі.

У ст.549 ЦК України згадуються крім неустойки, ще штраф і пеня, то постає питання про їх правове значення. Існує думка, що це різновиди неустойки, які мають свої особливості. Ця позиція отримала підтримку й у новому ЦК, який містить визначення цих традиційних для радянського цивільного права (ст.204 ЦК 1963 р.) різновидів неустойки. Згідно зі ст.549 ЦК України штраф – це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми порушеного зобов'язання. Пеня – це неустойка, яка встановлюється на випадок прострочення виконання зобов'язань і обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного зобов'язання. Неустойка має характер додаткового обтяження для боржника і за загальним правилом підлягає сплаті незалежно від наявності збитків (ст.624 ЦК) і покликана забезпечити виконання зобов'язання, стимулюючи боржника до належного виконання, а вона компенсує (повністю або частково) збитки, які можуть бути заподіяні невиконанням зобов'язання. Тому сплата неустойки не звільняє від виконання зобов'язання в натурі (ст.552 ЦК).

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що і засоби забезпечення зобов'язань, встановлені нормами главі 49 ЦК України (“Забезпечення виконання зобов'язань”), і заходи відповідальності, передбачені у главі 51 ЦК України, мають однакову мету – стимулювати боржника до виконання зобов'язання і захистити інтереси кредитора, тобто держава законодавчо сприяє захисту та відновленню порушених прав громадян.

ПОРУШЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ САМОЧИННОГО БУДІВНИЦТВА: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Грабчинська Вікторія Юріївна

аспірантка кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії

Аналіз матеріалів судової практики дає можливість стверджувати, що останнім часом поширилися випадки порушення прав та інтересів фізичних та юридичних осіб при здійсненні самочинного будівництва, реконструкції без отримання належного дозволу та інших дій, пов'язаних з будівництвом чи перебудовою нерухомого майна. Порушення прав та інтересів найчастіше всього полягають у пошкодженні чи знищенні належного третім особам майна, у створенні перешкод для здійснення прав володіння та користування майном іншим особам, у порушенні договірних зобов'язань, тощо. Відповідно до ст. 15 Цивільного кодексу

України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Кожна особою відповідно до ст. 16 ЦК України має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.

Стосовно предмета обраної тематики представляє інтерес розгляд судових справ даної категорії та аналіз здійснення захисту порушених прав фізичних чи юридичних осіб.

Одним з поширених випадків порушення прав та інтересів є завдання майнової шкоди третім особам внаслідок незаконного будівництва. Так, відповідачі по однієї з судових справ, на земельній ділянці, яка знаходиться у спільному користуванні сторін судового провадження, без належного дозволу та належно затвердженого проекту розпочали будівництво добудови до гаражу, який також побудований самочинно, чим порушили права позивача. Крім того на цій земельній ділянці у зв'язку з будівництвом відповідачі самовільно вирубали належні йому виноградні кущі, чим завдали майнову шкоду у сумі 219,02 грн. Так, ухвалою апеляційного суду Закарпатської області від 15.11.2006 р. по цій справі було залишено без змін рішення Хустського районного суду від 12.09.2005 р., яким було частково задоволено позов та стягнуто солідарно з відповідачів на користь позивача 219 грн. 02 коп. майнової шкоди, що була завдана неправомірним знищенням належних позивачу виноградних кущів[1].

При здійсненні перебудови (добудови) можуть створюватися перешкоди у здійсненні іншими особами права користування та розпорядження майном навіть у випадках, коли побудований об'єкт відповідає всім технічним вимогам. Так, у справі № 32/420пн за позовом приватного підприємства «Левант» до Маріупольської міської ради про визнання права власності на самочинне будівництво було винесено рішення Господарського суду Донецької області від 15.01.2007 року яким визнано право власності за приватним підприємством «Левант» на прибудову – тамбур, де розташований вхід у підвальне приміщення.

Разом з цим, внаслідок проведеної реконструкції дах тамбуру наблизився до вікна заявника апеляційної скарги по цій справі, чим порушив його право приватної власності. Крім цього, це створило ідеальні умови для загрози проникнення злочинних елементів в нежиле приміщення, що належить даному громадянину. Заявник займає сусіднє з ПП «Левант» нежиле приміщення, яке розташоване в цокольному поверсі над підвальними приміщеннями, що належать ПП «Левант».

Згідно висновку будівельно-технічного експертного обстеження, при реконструкції входу в нежитлові приміщення не порушені санітарно-гігієнічні вимоги та умови пожежобезпеки, стан входу знаходиться в задовільному технічному стані і може експлуатуватися в подальшому.

Вирішення судом спору про визнання за ПП «Левант» права власності на самочинне будівництво тамбуру безпосередньо не впливає на права та обов'язки заявника. Відповідно до ст. 391 ЦК України власник має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

За таких обставин суд касаційної інстанції вважає, що заявник касаційну скаргу подав на рішення Господарського суду Донецької області безпідставно, рішення місцевого господарського суду не стосується прав та обов'язків заявника касаційної скарги, доводи заявника про порушення під час прийняття оскарженого рішення норм матеріального та процесуального права безпідставні, а тому касаційна скарга задоволенню не підлягає[2].

Слід зауважити, що у такому випадку, заявнику було необхідно окремо подавати позовну заяву про усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном, а не оскаржувати постанову апеляційного суду.

Отже, на жаль, при визнанні права власності на об'єкт самовільного будівництва у судовому порядку не завжди звертається належна увага на порушення законних прав та інтересів третіх осіб та не завжди надається перевага їх захисту. На жаль, не завжди можливо застосувати по цим справам такі способи захисту, як відновлення становища, яке існувало до порушення чи припинити дії, які порушують право. Слід сподіватись, що все ж таки суди при винесенні рішень про визнання права власності будуть враховувати перед усім інтереси постраждалих осіб та надавати перевагу їх відновленню, а не визнанню прав «власників» об'єктів самочинного будівництва.

Література:

1. Про знесення самочинної споруди: N 22-1554/06, 15.11.2006, Ухвала, Спеціалізовані суди // www.rada.gov.ua
2. Про визнання права власності на самочинно збудовану прибудову біля входу у підвальне приміщення: № 32/420пн від 03.04.2007 р., Постанова Вищого господарського суду України // www.rada.gov.ua

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Дрішлюк Андрій Ігорович

кандидат юридичних наук, доцент, суддя Малиновського районного суду м. Одеси

Ступінь стійкості правопорядку будь-якої держави багато в чому залежить від дотримання принципу однаковості судової практики. Ігнорування судом правил, створених ним самим, ставить під сумнів законність винесених рішень, в основу яких це правило було покладено. З іншого боку, при підтвердженні судом вищої інстанції правильності прийнятого рішення або при використанні вищестоящим судом при розгляді аналогічної справи правила, створеного судом нижчої інстанції, авторитет цього правила підсилюється і воно стає зразком розв'язання таких справ у нижчестоящих судах.

В літературі не має єдиного визначення судової практики. Щодо поняття судової практики, то проблема неоднозначного тлумачення полягає в тому, що іноді під терміном „судова практика” розуміють роз'яснення вищих судів відносно застосування цивільного законодавства. Вони містяться в постановах Пленуму Верховного Суду України, Вищого Господарського (Арбітражного) суду України та приймаються на основі аналізу і узагальнення судової практики, даються в порядку судового тлумачення і є обов'язковими при вирішенні цивільних спорів у справах відповідної категорії. В інших випадках вони фактично ототожнюються[1].

Одночасно термін “судова практика” використовується для позначення багаторазового, уніфікованого розв'язання судами однієї і тієї ж категорії справ[2]. Зустрічається і вузьке розуміння судової практики, коли під судовою практикою розуміють сукупність принципів рішень вищих судових інстанцій з питань правозастосування[3], а в інших випадках вони фактично ототожнюються[4].

Слід зауважити, що в літературі пропонувалося розрізняти три види судової практики: поточна, прецедентна та керівна[5]. Поточна практика - досвід застосування законодавства, що відображається в рішеннях судів з конкретних юридичних справ. Дана форма практики є „первинною”. В ній тільки намічаються підходи до вирішення тієї чи іншої категорії юридичних справ. Це досвід, особливо коли мова йде про застосування нових правових норм, має невизначений характер, але поступово збагачується, і включає всі нові грані суспільних відношень, що підпадають під правове регулювання. Керівна практика - досвід застосування законодавства, виражений в особливих актах центральних

судових органів, в яких дані практики узагальнено, „вторинна” формулюються у вигляді конкретизуючих нормативних приписів. Це - вища форма практики. Тут досвід застосування законодавства не пов'язаний безпосередньо з відправленням правосуддя з конкретної справи. Прецедентна практика – досвід застосування законодавства, виражений в рішеннях вищих судових органів з конкретних справ, причому рішеннях принципового характеру. Рішення мають принциповий характер в тому випадку, якщо поточна правозастосовча практика свідчить про неоднозначне розуміння (тлумачення) правових норм, в результаті при одних і тих же обставинах приймаються різні рішення. При цьому практика називається прецедентною, так як дає зразок тлумачення та застосування права, якому в силу авторитету вищих судових органів повинні слідувати інші суди. В зв'язку з наведеною класифікацією під джерелом права пропонувалося розглядати не поточну судову практику, а прецеденту тобто рішеннями, що приймаються вищими судовими інстанціями з принципових питань, які по-різному розв'язуються нижчестоящими судами[6].

Проте така позиція підлягає уточненню. Будь-яка судова практика (тобто сумарного результату розгляду окремих справ) на відміну від прецеденту, що створюється окремо прийнятим судовим рішенням, може включати і певну кількість принципових рішень суду. Проте про „прецедентність” судової практики йдеться тільки в аспекті, коли на підставі прецедентного рішення починають приймати аналогічні рішення, що в остаточному підсумку завершує формування певної норми, і ця сукупність окремих прецедентних рішень (бо власне кажучи, тільки перше рішення є прецедентом, інші вже є його відтворенням) розглядається як частина судової практики.

Суд, як правило, виконує правозастосувальну, інтерпретаційну функцію. Приймаючи конкретне рішення у справі, він також враховує судову практику щодо розгляду справ цієї категорії вищими судовими інстанціями, що склалася і може мати різну форму для того, щоб рішення не було скасовано при його перевірці в апеляційному або касаційному порядку. Правотворча функція у суду виникає тільки при подоланні прогалини у праві і у законодавстві. Тому ми розрізняємо прецедент правостворення і його застосування та прецедент тлумачення і правозастосування.

Традиційний підхід визнає роль судової практики, якою є сукупність рішень за окремими видами спорів, як фактора який спрямований не тільки на удосконалення норм законодавства, але й в окремих випадках усуваючи прогалини в праві і в законодавстві. Формою подолання таких прогалин стає конкретне судове рішення. В цьому випадку має місце правостворюючий прецедент (прецедент правостворення і

правозастосування). Сукупність вказаних рішень створили прецедентну практику, яка в свою чергу була врахована під час кодифікацій 60-х років і знайшла відображення в цивільних кодексах більшості радянських республік у вигляді розділу щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, заподіяної під час рятування соціалістичного майна[7]. Результатами узагальнення судової практики є створення загальних правил, що в свою чергу, формують певний тип поведінки у визначених суб'єктів – суддів, тобто як і який закон та до яких відносин вони будуть застосовувати до певних типових ситуацій. Окремі прецедентні рішення були враховані і при підготовці роз'яснень, які, на нашу думку, в більшості випадків виробляються на підставі прецедентів тлумачення і застосування, що допускається вищою судовою інстанцією[8].

В літературі слушно зазначалося, що прецедент на відміну від судової практики, тобто сумарного результату розгляду конкретних справ, створюється окремим прийнятим судовим рішенням, яке вправі приймати тільки вищі судові інстанції[9]. Проте більш точним з нашої точки зору буде виходити з того, що Рішення може бути визнано прецедентом якщо воно було прийнято судом будь-якої інстанції, усунуло прогалину, пройшло перевірку в апеляційному і касаційному порядку, опубліковано в офіційному печатному органу Верховному Суду України. Законодавче закріплення судового прецеденту в цивільному судочинстві повинно відбутися в ЦПК України з зазначенням умов його застосування. Судова практика засобом виявлення прогалин у законодавстві і праві, і є середою для формування судових прецедентів. В свою чергу прецеденти є невід'ємною частиною судової практики та однієї з її форм, яка спрямована на подолання прогалин у законодавчому регулюванні та визначають напрямки формування судової практики.

Розуміючи дискусійність внесених пропозицій, автор сподівається, що вони зможуть слугуватиме базою для наукової дискусії і підґрунтям для подальших наукових розробок у обраному напрямку.

Література:

1. Цивільне право України: Курс лекцій: У 6-ти томах Т.1. Книга 1 /За ред. Р.Б. Шишки, В.А. Койтора. – Харків.: Еспада, 2004. – С. – 57-58.
2. Харитонов Е.О., Саніахметова Н.О. Цивільне право України. – К.: Істина, 2003. – С. 42.
3. Боботов С.В. Конституционная юстиция. – М., 1994. – С. 108.
4. Цивільне право України: Курс лекцій: У 6-ти томах Т.1. Книга 1 /За ред. Р.Б. Шишки, В.А. Койтора. – Харків.: Еспада, 2004. – С. – 57-58.
5. В інших джерелах виокремлюються такі види правозастосовчої практика як 1) поточна, 2) прецедентна и 3) узагальнена. В поточному вигляді практики майбутній досвід тільки починає формуватися в вигляді

деяких тенденцій правозастосування. Але вже в „прецедентному” пласті досвід правозастосування певним образом упорядковується і виходє за межу нестабільних тенденцій, при цьому він одержує ту чи іншу зовнішню стійку об’єктивізацію – Див.: Рожнов А.П. Правоприменительная практика как нетрадиционный источник российского права. – Волгоград, 2003. – С. 11.

6. Гук П.А. Судбєный прецедент как источник права. Дисс. канд. юрид. наук: 12.00.03. – Саратов, 2002. – С. 88-89.

7. Див.: Дрішлюк А.І. Про визначення місця судового прецеденту в системі джерел цивільного права України // Університетські наукові записки. Збір. Науков. праць. № 3 (15) – С. 72-75.

8. Див.: Дрішлюк А.І. Законодавче закріплення судового прецеденту на прикладі примусового припинення права власності // Наукові записки. Серія „Право”. Вип. 6. – Острог, 2005. – С. 243-249.

9. Боботов С.В. Нормообразующая функция судебной практики / Судебная система России: Учеб. пособие. – М.: Дело, 2000. – С. 30; Гук П.А. Судебный прецедент как источник права. Дисс. канд. юрид. наук: 12.00.01. – Саратов, 2002. – С. 83.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ПРИТРИМАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В СФЕРІ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

Кужко Олександра Сергіївна

аспірантка кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії

Метою забезпечення зобов’язань виступає захист інтересів кредитора від можливої недобросовісності та неакуратності боржника, і можливість надання кредитору гарантії здійснення його права за договором. Наряду з традиційними засобами забезпечення зобов’язань, які завжди існували у цивільному праві, а саме: неустойка, порука, завдаток, застава, - діючий Цивільний кодекс України (далі за текстом – ЦК України) містить у собі два нових (по відношенню до ЦК України 1963 року) засоби забезпечення зобов’язань – банківська гарантія та притримання майна боржника.

Притримання, як один із видів забезпечення виконання зобов’язань передбачений ст.ст. 594-597 ЦК України. Згідно зі ст. 594 ЦК України кредитор, що правомірно володіє річчю, яка належить до передачі боржнику чи особі, яка вказана боржником, у випадку невиконання ним в строк зобов’язання по оплаті цієї речі чи відшкодуванню кредитору

пов'язаних з нею розходів та інших збитків, має право притримувати її у себе до виконання боржником зобов'язання. Як вже відмічалось, для сучасної цивілістики право притримання є достатньо новим засобом забезпечення зобов'язання. Це пов'язано з тим, що до відповідного часу право притримання взагалі не відносилось до засобів забезпечення зобов'язання [1]. Хоча вже М.М. Катков зазначав, що право притримання має місце коли виконання зобов'язання переходить межи цього зобов'язання, коли виконання зобов'язання є виконанням чогось більшого, а за це більше виконавець вимагає винагороди [2].

Г.Ф. Шершеневич, у своїй роботі засвідчував, що право притримання було запозичене у Німеччині (Kaufmanmsches Zuriickbehaltungsrecht) [3].

Насправді ж, свої витоки право притримання бере ще у римському праві, хоча сам термін *jus retentionis* древнім римлянам відомий не був. Підтвердження цього положення можливо знайти в роботах Каткова М.М. [4], Дождева Д.В. [5] та ін.. Історично, притримання виникло у сфері віндикації. Відповідач за віндикаційним позовом не мав права на зустрічний позив для відшкодування своїх збитків, а міг тільки заявляти процесуальне заперечення (так звану ексцепцію). Якщо ж позивач не відшкодував розходи, то він програвав спір, та річ притримував відповідач. Це положення дістало характер загального правила: “право притримання завжди супроводжує вимога про відшкодування розходів” [6]; за римським правом притримання проти віндикації не надавалось тільки злодію.

В римському приватному праві право притримання розумілось, як можливість боржника в певних випадках затримувати виконання свого зобов'язання, по причині, яка не залежить від дійсності цього зобов'язання. При цьому боржник мав право вимоги на відшкодування витрат, які вчинив боржник на річ, що притримується. М.М. Катков зазначав, що само це право вимоги не є позовним, тому право притримання в цьому випадку виявлялось єдиним засобом захисту. Римські юристи підкреслювали той факт, що іноді притерпівши збиток, боржник не має ніякого позовного права на відшкодування цього збитку [7].

Головними підставами застосування притримання у римському праві були виробнічі витрати та збитки, які були понесені через річ. Ці підстави були одними з тих особливостей, які відокремлювали право притримання від інших засобів забезпечення порушених прав.

М.М. Катков зазначає, що право притримання носить строковий характер, - «у противному випадку не було би і речі про невиконання зобов'язань, тому що зобов'язання, яке кінцево не може бути здійснене, не існує. Звідси залежність права притримання не тільки від тієї вимоги,

заради якої воно виникло, але і від тієї, у невиконання якої здійснюється право притримання» [7].

Слідє також зазначити, що право притримання, в римському праві не існувало, в якості самостійного інституту приватного права, а скоріше зобов'язане своїм існуванням пандектистам. Сама правова конструкція *jus retentionis* в своєму сучасному існуванні з'явилась декілька пізніше.

Сучасний інститут права притримання до недавнього часу був зовсім виключений з діючого цивільного законодавства, але деякі його елементи можливо було знайти в інших кодексах, наприклад ст. 163 Кодексу торговельного мореплавства України містить право перевізника притримати вантаж, при несплаті іншою стороною відповідних платежів [8].

На сьогоднішній день ст. 10 Закону України “Про транспортно-експедиторську діяльність” містить право експедитора притримувати вантаж, що знаходиться в його володінні, до моменту сплати експедитору плати по договору та відшкодування витрат, здійснених ним в інтересах клієнта, або до моменту іншого забезпечення виконання клієнтом його зобов'язань у частині сплати експедитору плати по договору та відшкодування вказаних витрат, якщо інше не встановлено договором транспортного експедирування [9].

Реалізація цього положення пов'язана зі значними організаційно-технічними та юридичними труднощами.

Особливий інтерес представляє та частина вказаної норми, яка передбачає можливість припинення права притримання шляхом іншого забезпечення. Тобто, ретентор має право укласти договір, що буде забезпечувати зобов'язання, і тим самим припиняти право притримання. Таким чином, притримання в транспортно-експедиторській діяльності має свої особливості в частині припинення притримання. Припинення не обмежується тільки випадками виконання зобов'язання іншою стороною чи реалізація річчі, що притримується, а містить ще спеціальну підставу – укладання іншого договору, що забезпечує зобов'язання. Закон не містить обмежень в засобі забезпечення, але за смыслом зобов'язання, що забезпечується, це можуть бути застава, порука чи банківська гарантія.

Взагалі, право притримання не залежить від того, чи передбачалось воно сторонами при укладанні договору. Але зі смыслу статті, що розглядається, можливо зробити висновок, що в договорі може бути встановлена заборона на застосування права притримання експедитором.

За діючим законодавством право притримання експедитора носить доволі загальний характер, не враховуючи ще деяких особливостей транспортно-експедиторської діяльності.

По-перше, реалізувати право притримання можливо лише у випадку часткової, тобто попередньої оплати послуг експедитора клієнтом. На

практиці експедитор в більшості випадків отримує оплату своїх послуг вже після відправки вантажу в пункт призначення, якщо тільки фігури експедитора та перевізника не співпадають.

По-друге, право притримання експедитор може реалізувати лише у випадку виконання зобов'язання самостійно, тобто коли вантаж знаходиться в його володінні.

При виконанні повного транспортно-експедиторського обслуговування експедитор може наймати інших (проміжних) експедиторів. В діючому законодавстві необхідно зазначити, що у випадку використання експедитором проміжного експедитора, останній рівним чином здійснює права, які належать його попереднику, зокрема право притримання.

Таким чином, не виникає сумнівів, що право притримання, яке зароджувалося у витоків римського права, знайшло своє відповідне місце в діючому цивільному законодавстві України, має свої особливості застосування в сфері транспортного експедитування та потребує деяких доробок на законодавчому рівні.

Література:

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: Книга первая: Общее положение о договоре. Издание дополнительное, исправленное (3-й завод). – М.: «Статут», 2003. – с.565.
2. Катков М.М. «Понятие права удержания в римском праве», К.: дис., 1910. – с. 115.
3. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. – М.: 1995. – с. 122.
4. Катков М.М. «Понятие права удержания в римском праве», К.: дис., 1910.
5. Дождев Д.В. Римское частное право: учебник для вузов/под общ. ред. акад. РАН, Д.Ю.Н., проф. В.С. Нерсисянца. – Второе издания, изм. И доп. – М.: «Норма», 2004.
6. Сарбаш С.В. Право удержания как способ обеспечения обязательств // Актуальные проблемы гражданского права / Под ред. М.И. Брагинского. М., 1998. С. 18
7. Катков М.М. «Понятие права удержания в римском праве», К.: дис., 1910. – с. 41, 46. с. 95.
8. Кодекс торгового мореплавства України: Закон України від 23 травня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47. – Ст. 349
9. Закон України “Про транспортно-експедиторську діяльність” від 01.07.2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30 (13.08.2004) (частина перша). – Ст. 1996.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІЗИЧНУ ОСОБУ

Кулініч Ольга Олексіївна

кандидат юридичних наук, кафедра цивільного права Одеської національної юридичної академії

Найбільш важливий масив конфіденційної інформації для кожної фізичної особи – це інформація про її приватне життя. Таємниця приватного життя включає в себе конфіденційну інформацію конкретної особи: її особисту, сімейну таємницю, складовими яких у свою чергу є таємниця листування, телефонних переговорів, телеграфних і інших повідомлень, поштових відправлень, таємниця голосування та персональні дані тощо. Першорядне значення в механізмі правової охорони інформації з обмеженим доступом, в тому числі конфіденційної інформації про фізичну особу, належить цивільному праву, що за допомогою власного специфічного методу на принципах диспозитивності і рівності сторін упорядковує особисті немайнові та майнові відносини.

Визначенню таємниці особистого життя та приватності як особистого немайнового права особи присвятили свої праці А.А. Баранов, А.А. Брижко та Ю.К. Базанов [1], В.І. Бобрик[2], О.К. Волчинська[3], Є.С. Ісхаков[4], Н.В. Павловська[5], І.Л. Петрухін[6], В.С. Синенко[7], Р.О. Стефанчук[8], Н.В. Устименко[9], С.І. Чернооченко[10] та ін. Предметом цих досліджень було право на таємницю особистого життя як особисте немайнове право, система окремих видів таємниць, що входять до змісту таємниці особистого життя, цивільно-правова охорона та окремі засоби захисту таємниці особистого життя.

Разом з цим, потребує ґрунтовного дослідження вивчення таємниці як режиму обігу інформації з обмеженим доступом, за допомогою якого здійснюється охорона цивільних прав та інтересів осіб, яким належить така інформація.

Цивільне законодавство України закріплює право кожної особи на збереження у таємниці деяких відомостей щодо сфери її приватного життя: це право на таємницю особистого життя (ст. 301 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)), ст. 7 Сімейного кодексу України (далі – СК України)), право на таємницю про стан здоров'я (ст. 286 ЦК України, ст. 30 СК України), право на таємницю усиновлення (ст. 226 СК України), право на таємницю кореспонденції (ст. 306 ЦК України), право на таємницю особистих паперів (ст. 303 ЦК України), право на банківську таємницю (ст. 1076 ЦК України), право на таємницю заповіту (ст. 1255 ЦК України), право на комерційну таємницю (ст. 505 ЦК України).

ЦК України не містить визначення поняття таємниці приватного життя. Наявність такого виду прямо впливає з його норм, зокрема книги другої „Особисті немайнові права фізичної особи”, де захищаються, гарантовані Конституцією, право на життя, охорону здоров'я; на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на недоторканність житла та інші.

Конституція України та Закон України „Про інформацію” встановлюють загальні положення щодо заборони збору та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, за винятком випадків передбачених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Приватне життя фізичних осіб – багатобічне і багатоаспектне явище. Невід'ємним елементом приватного життя є таємниця, тому що без неї приватне життя втрачає свій сенс. Приватне життя громадян найбільш вразливе до всіляких втручань. Ступінь закритості приватного життя детерміновано наявністю в суспільстві і безпосередньо у свідомості фізичних осіб певних моральних норм, які забороняють певну поведінку та пов'язані з такими формами соціального контролю, як почуття сорому і суспільна думка. Особливо необхідно виділити соціально-психологічні фактори, що змушують людину тримати в таємниці певні відомості індивідуального буття. Насамперед, це почуття сорому, яким спонукувана людина, що прагне уберегти від стороннього погляду якісь сторони свого життя[11].

Встановлення режиму таємниці щодо інформації про приватне життя слугує засобом забезпечення цивільних прав та інтересів фізичних осіб. До складу цивільно-правового режиму таємниці приватного життя входять три елементи: регулятивний, забезпечувальний і захисний. Регулятивний елемент виражається в регламентації поведінки третіх осіб, що будучи в силу своїх професійних функцій залучені до приватного життя громадянина, не повинні вторгтися в її таємницю. Забезпечувальний елемент означає надання суб'єктам правовідносин суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Захисний елемент містить у собі дві категорії мір: міри захисту і міри відповідальності. Міри захисту використовуються для відновлення положення, що існувало до порушення прав на конфіденційну інформацію, а міри відповідальності впливають на правопорушника, породжуючи негативні наслідки для його немайнового чи майнового статусу[12].

За порушення таємниці приватного життя законом передбачена цивільно-правова відповідальність, зокрема відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її

цивільного права, має право на їх відшкодування (ст. 22 ЦК України). Крім цього, поряд з відшкодуванням матеріальної, закріплюється право відшкодування шкоди моральної (ст. 23 ЦК України). Саме останнє має більшу вагу стосовно таємниці приватного життя, порушення якої завдає в першу чергу моральних страждань.

Одним з ефективних способів захисту інформаційних прав є припинення дій, що порушують право. Це найбільш оперативний і ефективний спосіб захисту недоторканності сфери приватного життя і її таємниць у цілому. Але, на жаль, цей спосіб застосовується ще недостатньо.

Відновлення положення, що існувало до порушення права можливо тільки у випадку, коли були поширені відомості, що не відповідають дійсності, чи є для особи образливими. У випадку, коли відбулось розголошення інформації, відновлення положення не є можливим. Засобом відновлення виступає спростування, тобто доведення до відома осіб, у середовищі яких відомості були поширені, про визнання судом невідповідності їх дійсності. Формою спростування може бути публікація, виступ, показ і т.д. Цей засіб застосовується в сполученні з відшкодуванням завданої шкоди або в поєднанні з таким способом, як припинення дій, що порушують право.

На жаль, положення в сфері охорони конфіденційної інформації про приватне життя фізичних осіб не є досконалыми. Потребують подальшої розробки на теоретичному рівні та, відповідно, закріплення на законодавчому рівні відповідальності за такі випадки порушення недоторканності приватного життя як: спостереження за особою, в тому числі запис її на магнітні фото та відео носії, фіксація її розмов у загальнодоступних місцях без отримання на те її згоди, крім випадків, коли особа своїми діями порушує права та інтереси інших осіб чи правила суспільного порядку.

Література:

1. Баранов А.А., Брыжко В.М., Базанов Ю.К. Права человека и защита персональных данных. – Харьков: ХПГ–Фолио (при содействии Национального фонда поддержки демократии США), 2000. – 280 с.
2. Бобрик В.І. Цивільно-правова охорона особистого життя фізичних осіб: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2004. – 201 с.
3. Волчинская Е.К. Защита персональных данных: Опыт правового регулирования. – М.: Галерея, 2001. – 223 с.
4. Исхаков Э.С. Личная жизнь (философско-этический анализ): Автореф. дис... канд. филос. наук: 09.00.01. – Саратов, 1981. – 22 с.
5. Павловська Н.В. Теорія та практика захисту моральних благ цивільним законодавством України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук:

12.00.03. – Х., 2002. – 18 с.

6. Петрухин И.Л. Личные тайны (человек и власть). – М.: Ин-т гос. и права Российской Академии наук, 1998. – 232 с.

7. Синенко В.С. Гражданско-правовая защита личных неимущественных прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Белгород, 2002. – 19 с.

8. Стефанчук Р.О. Загальнотеоретичні проблеми поняття та системи особистих немайнових прав фізичних осіб у цивільному праві України. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2006. – 170 с.

9. Устименко Н.В. Таємниці особистого життя людини та їх цивільно-правова охорона: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Х., 2001. – 20 с.

10. Чернооченко С.І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичних осіб в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Х., 2000. – 18 с.

11. Смолькова И.В. Защита тайн частной жизни граждан уголовно-процессуальным законом // <http://www.koroboff.spb.ru/EUROPE/851400263.html>

12. Зельцер М.С. Гражданско-правовой режим информации: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – М., 2004. – С. 64-71.

ПОНЯТТЯ ЖИТЛА ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ

Литовченко Вікторія Володимирівна

*здобувач вченого ступеню кандидата юридичних наук, помічник судді
Малиновського районного суду м.Одеси*

Стаття 47 Конституції України закріпила право кожного на житло. Реалізуючи дане конституційне право, громадянин на власний вибір може побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. [1]

Проблематикою реалізації права на житло займались провідні вчені та спеціалісти, такі як: С.С. Алексєєв, С.И Акснзій., І.Л. Брауде, І.С. Вишневська, В.П. Грібанов, О.С. Іоффе та багато інших. Проте, слід зауважити, що їх наукові розробки здійснювалися на основі законодавства СРСР та були пронизані духом соціалізму, у зв'язку з чим, є не зовсім умісним у сучасних економіко-соціальних умовах.

На сьогоднішній день, не дивлячись на те, що у вітчизняній юридичній науці житловим питанням приділяється належна увага, однозначного визначення поняття житла не існує, що призводить до

неоднозначного його розуміння і, як наслідок, неправильного правозастосування.

Поняття «житло» складне й неоднозначне, має спільні та відмінні ознаки в міжнародному, конституційному, кримінальному, цивільному та житловому праві, розглядається, як в широкому так і вузькому значеннях, та будучи особливим різновидом нерухомого майна, має встановлений специфічний правовий режим та певні ознаки.

По-перше, житло це певне приміщення, під яким розуміють частину внутрішнього об'єму будівлі, або будівлю, що обмежена будівельними елементами, з можливістю входу і виходу. При цьому приміщення вважається житловим, якщо воно капітального типу та відповідає певним санітарним, пожежним та технічним нормам, що висуваються до житла.

По-друге, житло повинно бути призначене для постійного проживання в ньому людей і використовуватись тільки за цільовим призначенням. Придатність приміщення для постійного проживання, не виключає можливості тимчасового проживання в ньому. Тимчасовість використання службових приміщень та гуртожитків певною категорією громадян, стосується строку найму, а не технічних властивостей самих об'єктів. [2]

По-третє, житлове приміщення повинно бути придатним для проживання та завершене будівництвом.

Четверта ознака житла – приміщення повинно бути у встановленому порядку віднесено до житлового фонду. До житлового фонду не входять нежилі приміщення у житлових будинках, що призначені для торгівельних, побутових і інших потреб непромислового характеру.

Наявність всіх цих ознак, є підставою для внесення відомостей до державного реєстру речових прав про те, що об'єкт нерухомості є житлом.

Житло - це квартири багатоквартирних будинків, одноквартирних будинків, кімнати в квартирах чи одноквартирних будинках, а також інших приміщень, призначених для постійного проживання людей, що завершені будівництвом, віднесені в установленому порядку до житлового фонду, та відомості про які внесено до державного реєстру речових прав.

Разом з тим, житло виступає, як родове поняття, що охоплює всі види житлових приміщень, які можуть бути об'єктом договору найму жилого приміщення; як облікова категорія нарівні із житловим будинком. Використання у чинному українському законодавстві суміжних понять житла – «жиле приміщення», «житловий фонд» призводить до неоднозначного розуміння цих категорій та, як наслідок, неправильного застосування норм права.

Встановлена ст. 6 ЖК УРСР [3], ст. 383 ЦК України [4] заборона використання житла для промислового виробництва стосується надання та використання жилих приміщень для потреб промислового характеру.

Проте, на сьогоднішній день використання житла за іншим його цільовим призначенням - для ведення господарської, іншої діяльності, не є рідкістю. Все частіше квартири використовуються її власниками «під офіси», і перш за все «зелене світло» цьому дає законодавець.

Спостерігається певна колізія між ст. 6 ЖК УРСР, ст. 383 ЦК України, які забороняють надавати та використовувати житлові приміщення для потреб промислового характеру, та нормами, які наразі регламентують право власності, встановлюючи для власника можливість розпоряджатися об'єктом права власності на свій розсуд.

Поширилася практика влаштування офісів із місцезнаходженням у приміщеннях житлового фонду, які перебувають у власності одного з засновників.

Виходячи з принципу «Дозволено все, що не заборонено законом», вважаємо, що встановлена заборона на використання жилих приміщень для промислового виробництва, не виключає можливості його використання в інших – непромислових цілях, в тому числі для розміщення офісів.

Разом з тим, на практиці позиція державних органів дещо інша. Так, у своєму листі від 05 січня 2001 року за №5/2-6 Державний комітет України з питання регуляторної політики та підприємництва роз'яснив, що законодавство не передбачає можливості використання жилих приміщень для цілей непромислового характеру (наприклад, для розміщення в них офісів, контор, торгових організацій тощо), а отже, не дозволяє.

На нашу думку, така позиція державних органів не тільки не узгоджується з чинним законодавством, а і прямо суперечить їй, у зв'язку з чим не може бути визнана без відповідного законодавчого закріплення.

Крім того, вважаємо, що існуюча законодавча заборона нецільового використання житла не є дієвою у сучасних умовах, оскільки не містить переліку тих, негативних наслідків, які можуть виникнути у особи, яка здійснює нецільове використання свого житла, наприклад, для ведення підприємницької діяльності. Стаття 150 КпАП України передбачає санкцію за використання жилих будинків та жилих приміщень не за призначенням. [5]

Цивільно-правова відповідальність власників житла за нецільове його використання відсутня.

Використання приміщень, які належать до житлового фонду, для промислового виробництва можливо тільки у випадку їх переведення у нежилі приміщення. Розглядаючи питання про переведення приміщень житлового фонду у нежилі, зауважимо, що проблем із використанням останніх, зокрема, тих, які входять до житлових комплексів, але не

належать до житлового фонду не існує, оскільки вони є окремими об'єктами цивільних прав.

Незаповнені прогалини в законодавстві з питання, що висвітлюється, призвели до неоднозначного розуміння можливості використання власником свого помешкання для задоволення інших потреб і вимагають законодавчого вирішення.

На нашу думку, при вирішенні вказаних проблем та конституційної реалізації права на житло, законодавцю слід підтримати концепцію неможливості використання житла з іншою метою, ніж проживання, встановити перелік видів діяльності промислового (виробничого) характеру, які не можна здійснювати в квартирі чи житловому будинку та перелік видів діяльності, провадження яких дозволяється у нежитлових приміщеннях житлових будинків.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Лічман Л. Поняття „житло” і його цивільно-правове значення // Підприємництво, господарство і право. – № 11. – 2004. – С.19-22.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 березня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
4. Житловий кодекс Української РСР: Закон від 30 червня 1983 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. - Додаток до № 28. – Ст. 573.
5. Кодекс про адміністративні правопорушення України від 08 грудня 1984 року зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 07 лютого 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997 р. – №14. – Ст. 114.

РОЗГЛЯД СПРАВ ПРО ПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Лічман Леонід Грогорович

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, Голова
Малиновського районного суду м. Одеси*

Активізація інтелектуальної, творчої діяльності, зумовлює необхідність її належного, правового забезпечення. На нашу думку, в Україні створено необхідну законодавчу базу, прийнято відповідні кодекси, низку законів про інтелектуальну, творчу діяльність та інші підзаконні акти. Накопичена законодавча база здатна забезпечити належну охорону права інтелектуальної власності, хоча сама система охорони права інтелектуальної власності не позбавлена низки істотних

недоліків, суперечливих положень, окремих неузгодженостей, прогалин тощо.

Сучасні технічні та інші засоби відтворення, тиражування та неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності, на практиці, дають можливість надійно приховати доходи та інший корисний ефект їх використання порушником права. Носій права творчої, інтелектуальної власності не може зафіксувати (і відповідно, потім довести відповідним чином) факт порушення його права. В таких випадках пропонується на рівні закону закріпити низку превентивних мір, спрямованих на недопущення таких ситуацій.

Зокрема, як слушно звернув увагу Пленум Верховного суду України в постанові № 9 „Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову” від 22.12.2006 р. судам слід ураховувати, що у справах окремих категорій позови можна забезпечувати за допомогою спеціальних заходів, які регулюються нормами відповідних законів (наприклад, ст. 53 Закону України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ в редакції Закону від 11 липня 2001 р. № 2627-ІІІ, з наступними змінами) "Про авторське право і суміжні права".

Оскільки кількість справ зазначеної категорії є незначною, зокрема за 2006 рік судом було розглянута одна справа звертаємо Вашу увагу на необхідність роз'яснення механізму застосування мір забезпечення позову, зокрема до його подання. При цьому звертаю Вашу увагу на наступне.

Як вбачається ч. 1 ст. 53 Закону України „Про авторське право і суміжні права” до завершення розгляду справи по суті суддя одноособово має право винести ухвалу про заборону відповідачеві, щодо якого є достатні підстави вважати, що він є порушником авторського права і (або) суміжних прав, вчиняти до винесення рішення чи ухвали суду певні дії, а саме: виготовлення, відтворення, продаж, здавання в майновий найм, прокат, ввезення на митну територію України та інше передбачене цим Законом використання, а також транспортування, зберігання або володіння з метою введення в цивільний обіг примірників творів, у тому числі комп'ютерних програм і баз даних, а також записаних виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, щодо яких припускається, що вони є контрафактними, і засобів обходу технічних засобів захисту. Разом з тим, така позиція законодавця не враховує, що суддя діє одноособово тільки на стадії порушення провадження по справі. В інших випадках, суддя діє в складі суду, зокрема, якщо йдеться про забезпечення позову судом першої інстанції, такий висновок базується на положеннях ст.ст. 151, 153, 154 ЦПК України. При цьому необхідно враховувати, що на відміну від раніше чинного ЦПК 1963 р. єдиний випадок коли суддя

приймає міри забезпечення позову одноособово передбачений ст. 301 ЦПК України – під час вчинення підготовки розгляду справи апеляційним судом.

Згідно з ч. 3 ст. 53 Закону України „Про авторське право і суміжні права” у разі, якщо відповідач по справі порушення авторського права і (або) суміжних прав відмовляє у доступі до необхідної інформації чи не забезпечує її надання у прийнятний строк, робить перешкоди у здійсненні судових процедур, або з метою збереження відповідних доказів щодо інкримінованого порушення, особливо у випадку, коли будь-яке відстрочення може завдати непоправної шкоди особі, яка має авторське право і (або) суміжні права, або коли є очевидний ризик того, що доказ буде знищено, суд або суддя одноособово мають право за заявою заявника застосувати тимчасові заходи до пред'явлення позову або до початку розгляду справи за участю іншої сторони (відповідача) шляхом, визначеному цією частиною статті. Слід звернути увагу, що в межах цивільного судочинства процедура забезпечення доказів передбачена ст. 133 ЦПК України, в тому числі і до подання позову. В цьому випадку суддя діє виключно в складі суду, що необхідно враховувати під час вчинення дій щодо забезпечення доказів.

Слід звернути увагу, що на відміну від ч. 4 ст. 153 ЦПК України, яка в цілому визначає механізм запобігання зловживання правами позивача, зокрема шляхом внесення застави, ч. 3 ст. 53 Закону встановлює мінімальний розмір застави (гарантії) який не повинен бути меншим від 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більшим від розміру заявленої шкоди.

Звертає на себе встановлення Законом України „Про авторське право і суміжні права” (ч. 3 ст. 53) іншого ніж передбачено ч. 5 ст. 151 ЦПК України строку на подання позовної заяви, у разі прийняття судом ухвали про забезпечення позову до подання позовної заяви. Так, в ЦПК України йдеться про десятиденний строк, а в Законі - про 15 денний, що на практиці без сумніву призведе до існування двох позицій – судової – 10 днів, та 15 – у заявників - потенційних позивачів, які будуть зацікавлені в отриманні більшого строку на підготовку позовних матеріалів. В наведеному випадку, вирішуючи наявну колізію, на нашу думку, необхідно керуватися нормами ЦПК України, як законом регламентуючим діяльність суду.

Потребує уточнення позиція законодавця закріплена в ст. 53 Закону України „Про авторське право і суміжні права” щодо можливості на клопотання відповідача прийняти судове рішення щодо надання відповідачу належної компенсації позивачем за будь-яку шкоду, завдану прийнятими заходами. Оскільки в такому випадку може виникати спір щодо розмірів компенсації необхідно виходити з того, що відповідно до

ст. 11 ЦПК України суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням фізичних чи юридичних осіб, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених ними вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Тобто таке клопотання повинно бути оформлено відповідно до вимог ст. ст. 119, 120 ЦПК України та мати форму зустрічного позову. Проте у разі застосування мір забезпечення позову до подання позову, а разі не подання останнього, доцільно роз'яснювати письмово потерпілій стороні, що застави буде повернута після набуття законної сили відповідної ухвали суду, тобто через 5 днів. Таке роз'яснення дозволить потерпілій стороні вирішити питання про забезпечення власного позову без застосування додаткових засиль.

Відповідно до положень чинного законодавства за порушення прав інтелектуальної власності передбачено настання адміністративної відповідальності, кримінальної відповідальності та цивільно-правової відповідальності.

Аналіз судової практики дозволяє зробити висновок, що м. Одеса не є виключенням щодо існування торгівлі та попиту на контрафактну продукцію. Так, Малиновським районним судом м. Одеси неодноразово розглядались адміністративні справи про притягнення до адміністративної відповідальності громадян за незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, передбаченого ст.164-9 КУпАП [1], а також про притягнення до адміністративної відповідальності за ознаками скоєння адміністративного правопорушення передбаченого ст. 51 – 2 КУпАП – незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності [2].

Слід також зауважити, що незважаючи на постійне зростання кількості протоколів про адміністративне правопорушення направлених до суду щодо правопорушень в сфері інтелектуальної власності, якість оформлення адміністративних матеріалів потребує значного покращення. Зокрема, якщо йдеться під час розгляду цих справ з'ясовується необізнаність виконавців матеріалів щодо існування спеціальних законів, які регламентують ці відносини, не кажучи про вищевказане узагальнення судової практики Верховного Суду України. Наприклад, в таких справах відсутні данні праволодільців, відсутня кваліфікація вчиненого порушення та інш.

Сподіваємось, що наведена інформація буде враховане під час підготовки відповідних узагальнень, що дозволить сформулювати єдину судову практику за цією категорією справ.

Література:

1. Справи №№3-2553/06, №3-28374/06, № 3-2654/07, № 3-30008; № 3-3341/07 // Архив Малиновського районного суду м. Одеси.
2. Справа № 3-39388/06 // Архив Малиновського районного суду м. Одеси.

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ВИМОГ СКАРЖНИКА В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Череватенко Ірина Миколаївна

студентка Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого

Апеляційні вимоги відповідають по суті і за завданням позовним вимогам. Вони повинні визначати бажане рішення суду (відповідно до принципу диспозитивності суд є пов'язаним вимогами скаржника). Оскільки форми оскарження в цивільному процесі можуть бути реформаційними чи касаційними, то і вимогами скаржника можуть бути вимоги про зміну чи про скасування оскарженого рішення. Отже, якщо вимагається зміна, то суд повинен замість оспорюваного рішення винести інше. Тому вимоги про зміну рішення повинні передбачати формулювання бажаного рішення (можливо також, що вимоги скаржника будуть відсилати до позовних вимог: наприклад, „прошу скасувати рішення про відмову в позові як безпідставне і задовольнити позовні вимоги в повному обсязі”).

Апеляційні вимоги повинні бути „належними”, тобто виходячи з підстав оскарження і з наданих суду процесуальних засобів повинно впливати, що зміна чи скасування рішення, про які просить заявник, є можливими. Вимога про скасування рішення повинна ставитися тоді, коли через відсутність певної передумови виникнення процесу або через якусь іншу підставу недійсності відповідний процес повинен бути визнаний недійсним і тому суд апеляційної інстанції взагалі не може винести нове рішення. Проте часто суд апеляційної інстанції скасовує рішення і тоді, коли для цього немає достатніх підстав. З аналізу норм інституту апеляційного провадження можна зробити висновок, що законодавець при визначенні повноважень апеляційної інстанції перевагу надає ухваленню нового рішення перед скасуванням рішення і направленням справи на новий судовий розгляд. Це сприяє процесуальній економії і впливає з повноваження апеляційного суду самостійно досліджувати докази і встановлювати нові факти. Проте на практиці апеляційні суди дуже часто скасовують рішення і передають справу на новий судовий розгляд без достатніх на це підстав, незважаючи на те, що вичерпний перелік підстав для цього вказаний в ст. 311 Цивільно-процесуального кодексу України (ЦПК). Це затягує розгляд справи і тому видається, що така ухвала може бути об'єктом оскарження в касаційному порядку, оскільки постановлена з порушенням норм процесуального права.

Отже, апеляційні вимоги повинні відповідати підставам оскарження: якщо підставами оскарження є необґрунтованість рішення суду або порушення чи неправильне застосування норм матеріального права, а також рішення суду, то апеляційною вимогою повинна бути вимога про зміну рішення суду. Якщо ж апелянт просить в такому разі про скасування рішення і направлення справи на новий розгляд, то його вимоги є неналежними і апеляційний суд не пов'язаний із ними, оскільки в даному разі він повинен керуватися імперативною нормою, яка визначає його компетенцію.

Скаржник обов'язково повинен вказати, в якій частині рішення підлягає зміні чи скасуванню, тобто зазначити межі апеляційних вимог, які є обов'язковими для суду. Це є важливою гарантією дії принципу диспозитивності в апеляційній інстанції - особа сама визначає для себе межі правового захисту, суд не може вирішити щодо того, про що особа не просила. З цього правила випливає, що апеляційний суд не може погіршити становище апелянта порівняно із рішенням суду першої інстанції. Проте правило щодо пов'язаності суду вимогами скаржника не повинно діяти у випадку виявлення апеляційним судом в процесі розгляду справи підстав недійсності процесу, які імперативно вписані в ст. 311 ЦПК. В разі виявлення судом таких підстав рішення суду завжди повинно скасовуватися і передаватися на новий судовий розгляд.

ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ РЕГУЛЯТОРІВ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Яворська Олександра Степанівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу
Львівського національного університету імені І. Франка*

Нормами статті 7 ЦК України передбачено, що цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту. У цій же статті наведене таке визначення звичаю – звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин.

Дослідник звичаєвого цивільного права українців М. Гримич зазначає, що в етнологічній та історико-правовій науці існують два підходи до трактування звичаю. Перший – нормативістський, другий соціологічний та антропологічний. Перший базується на баченні звичаю як незмінної, обов'язкової норми, представники другого вважають головними рисами звичаю передусім гнучкість, варіабельність. Адаптивність [1]. Аналізуючи погляди на звичай О. Єфименко, М. Гримич

відзначає, що народне звичаєве право і право культурне представляють собою два уклади юридичних уявлень, типово відмінних один від одного, і тому будь-яка спроба систематизувати народне право за нормами юридичної теорії є невдячною справою[2].

В науковій літературі оперують поняттями „правовий звичай”, „звичаєве право”. За висловом С. Дністрянського звичай не має тієї сили, що нею наділене державне право, але все таки має дуже життєву внутрішню силу, оскільки носить на собі авторитарну марку народу[3]. О. Огоновський зазначав, що звичаєм називаємо тривалість практики, звідси і назва цієї категорії права – звичаєве. Звичаєве право опирається на правнім почутті народу[4]. Д. Мейер визначав звичаєве право як юридичний стан, що розкривається через неоднократне і однакове застосування. Звичай, за його ж висловом, настільки могутній в юридичному повсякденні, що, напевне, виведе із застосування закон, спрямований проти його застосування[5].

В юридичному словнику 1983р. видання зазначається, що звичаєве право – сукупність обов’язкових до виконання звичаїв внаслідок санкціонування їх державою[6]. Але, звичай, санкціонований державою є правовим звичаєм – юридичною нормою. Сукупність таких правових звичаїв (юридичних норм) не може бути охарактеризована як звичаєве право. Санкціоновані звичаї, набувши характеру юридичної норми, не можуть складати якоїсь цілісної системи, оскільки такі правові звичаї (юридичні норми) належать до різних галузей юридичного права. Характеризуючи звичаєве право як юридичні норми, можна дійти хибного висновку про існування в рамках права юридичного окремої складової – права звичаєвого. Тому звичаєве право – це сукупність усталених через їх багаторазове застосування у практиці повсякденного життя, загальноприйнятних, неписаних правил поведінки, що забезпечуються моральними устоями, національними традиціями, соціальною зрілістю суспільства в цілому.

В радянський період розвитку цивілістичної науки проблематика звичаєвого права практично не досліджувалася. Наприклад, у підручнику С. Вільнянського видання 1958р., у главі II – джерела радянського цивільного права – поміщено окремий параграф: звичаї і правила соціалістичного співжиття. С. Вільнянський зазначав, що в літературі радянського періоду (на той час) питання про значення звичаєвого права, як однієї із форм правотворчості в СРСР, не отримали достатньо яскравого вирішення. В переважній більшості в підручниках зазначається, що звичаєве право в СРСР великої ролі не відіграє, займає скромне місце[7]. В більш пізніх виданнях навчальної літератури звичаєве право не розглядалося взагалі.

Сучасні дослідження звичаєвого права в цивілістичній науці, зазвичай епізодичні, пов'язані з дослідженням джерел цивільного права України. Звичаєве право як один із соціальних регуляторів цивільних відносин аналізує З. Ромовська[8]. Звичаї як джерела договірної права досліджує С. Бервено (в основному з посиланням на Правила ІНКОТЕРМС)[9]. На думку В. Яроцького в контексті проблематики, пов'язаної з обігом цінних паперів, звичай (у значенні звичаєвої норми), з точки зору його місця в механізмі правового регулювання приватноправової сфери, підлягає розгляду як універсальний ненормативний регулятор[10].

В підручниках та коментарях до Цивільного кодексу обмежуються загальними заувагами. Практично у всіх випадках виклад навчального матеріалу йде усталеним з радянського періоду шляхом – аналізується виключно цивільне законодавство як регулятор цивільних відносин[11]. Договірне право, статутне право, звичаєве право фактично залишаються поза увагою. Не заперечуючи базового, основоположного місця юридичного права в системі соціальних регуляторів цивільних відносин, юридичного права як цінного соціального досягнення, все ж не можна фетишизувати його вплив на суспільні відносини і тим самим визнавати фактичну монополію держави у сфері правового регулювання в цілому. Новий якісний етап розвитку людського суспільства, виражений в прагненні до демократизації всіх його сфер, визнання людини найвищою соціальною цінністю вимагає нового бачення і у цивілістичній науці, формування нового, якісно вищого рівня праворозуміння.

Прогресивним проявом нового праворозуміння є позиція, зафіксована у рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004р.: право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.

Проблематика звичаєвого права в сучасних умовах визнання звичаю одним із соціальних регуляторів цивільних відносин вимагає серйозного наукового аналізу як самостійний предмет дослідження.

Поняття „правовий звичай”, яке в теорії права розглядається як самостійна окрема форма (джерело) права нічим не відрізняється від норми права, зафіксованої в нормативних актах. Таке поняття слугує лише вказівкою на походження норми права – вона з'явилася завдяки існуванню звичаю. З моменту фіксації звичаю в нормативному акті звичай не перестає бути звичаєм, а зафіксований у нормі, набуває всіх ознак, притаманних правовій нормі. Тому звичай є джерелом права в розумінні походження, народження права. Формою ж є нормативний акт, в якому зафіксований звичай вже як загальнообов'язкове правило поведінки.

Прикладом кодифікації звичаєвого права є „Руська правда”. В цій історичній пам’ятці писаного права українців звичаєве право було не тільки санкціоноване (узаконене), а доповнено нормативними приписами держави. Наприклад, у Франції – країні кодифікованого цивільного права – звичаї були абсолютно різноманітними в різних провінціях, департаментах і містах. Французькі королі здавна робили спроби провести уніфікацію і кодифікацію звичаїв, що зрештою і привело до прийняття Кодексу Наполеона. В Німеччині звичаєве право визнане джерелом права поряд із законами. Умовою існування звичаю (і одночасно засобом доказування його існування) є застосування звичаю, що знаходить свій вираз в діяльності судів або в адміністративній практиці. На відміну від інших норм права, суддя не зобов’язаний знати звичай, тому обов’язок доказати існування і зміст звичаю може бути покладений на сторону, що посиляється на нього. За своєю силою звичаєве право рівне закону і тому звичай, що діє на території всієї країни в принципі може відмінити закон[12].

Співставляти „силу” юридичного права і звичаєвого права по меншій мірі некоректно. Це різні явища, що мають власне коріння, походження, а тому і власну „силу”. Юридичне право забезпечується примусовою силою держави. Звичаєве право – духом народу, його традиціями, менталітетом. А тому наскільки актуальною є проблема відповідності духу писаного права національній культурі, традиціям, менталітету народу. Правові норми не повинні йти врозріз і зокрема з існуючими звичаями в суспільстві.

Звичай може бути зафіксований у відповідному документі. Класичним прикладом такої фіксації, який наводиться в цивілістичній літературі є Правила ІНКОТЕРМС. Міжнародна торговельна палата збрала і витлумачила звичаї ділового обороту, які вживаються у зовнішній торгівлі[13]. ІНКОТЕРМС має за мету встановити ряд міжнародних правил, що мають факультативний характер, щодо тлумачення найбільш важливих термінів, що застосовуються в договорах купівлі-продажу у зовнішній торгівлі.

У статті 9 Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів зазначено, що сторони пов’язані будь-яким звичаєм, щодо якого вони домовилися, і практикою, яку вони встановили у своїх взаємних відносинах. За відсутності домовленості про інше вважається, що сторони мали на увазі застосування до їх договору або до його укладення звичаю, про який вони знали або повинні були знати і який в міжнародній торгівлі широко відомий, такий, що його постійно дотримуються сторони в договорах даного роду у відповідній сфері торгівлі. Таким чином, Конвенція допускає застосування звичаю за умови, якщо сторони знали або повинні були знати про звичай.

Звичаям ділового обороту надається особлива увага. У статті 7 ЦК України окремо зазначено, що цивільні відносини регулюються, зокрема, звичаям ділового обороту. У ЦК України поняття „звичаї ділового обороту” вживається у нормах багатьох статей. Про врахування звичаїв ділового обороту йдеться у нормах статей 529, 531, 532, 538, 613, 627, 630, 654, 682 ЦК України та інших. Практично можна вести мову про врахування звичаїв ділового обороту при тлумаченні оцінювальних понять, таких як: розумний строк, вимоги, що звичайно ставляться тощо.

Т. В. Боднар в контексті дослідження проблематики виконання договірних зобов'язань слушно зауважує, що законодавець не виправдано обмежив можливість застосування звичаїв при виконанні зобов'язання лише звичаями ділового обороту і тому пропонує доповнити статтю 526 ЦК України перед словами „звичаїв ділового обороту” словами „звичаїв, зокрема”. На її думку умови виконання зобов'язань за договорами, що спрямовані на задоволення особистих, споживчих потреб можуть визначатися звичаями (у тому числі місцевими звичаями і традиціями, звичаями національних меншин), а застосування звичаїв ділового обороту властиве для виконання договорів, що укладаються у сфері господарювання[14].

За Цивільним кодексом РФ (стаття 5) значення джерела права надається виключно звичаям ділового обороту. У цій же статті звичаям ділового обороту визнається правило поведінки, що склалося і широко застосовується в будь-якій сфері підприємницької діяльності, не передбачене законодавством, незалежно від того чи зафіксоване воно в будь-якому документі. Такий законодавчий підхід дозволяє російським цивілістам стверджувати, що звичай – це додаткове джерело права; звичай, за загальним правилом, не вважається джерелом цивільно-правових норм, норми наділені ознаками загальності і обов'язковості, а російські суди при вирішенні спорів застосовувати звичаї не зобов'язані (стаття 10 ЦПК РФ, стаття 5 і 11 АПК РФ), а, отже, такі не можна вважати ні загальними, ні обов'язковими [15].

Звичай не має конкретних меж дії в часі, просторі чи по колу осіб. Історична, етнологічна науки можуть досліджувати лише приблизно ареали зародження, розповсюдження, усталеності того чи іншого звичаю, приблизні часові параметри його зародження.

В судовій практиці суддя при вирішенні конкретної справи може апелювати до існуючого в даній місцевості звичаю, опираючись на норми статті 7 ЦК України. Застосування звичаю можливе у разі існування прогалини в праві. В такому випадку знання і застосування звичаїв суддею допоможе у правильному вирішенні справи. Єдиною межею застосування звичаю, як регулятора цивільних відносин, є норма частини 2 статті 7 ЦКУ: звичай, що суперечить договору або актам цивільного

законодавства, у цивільних відносинах не застосовується. Наразі у судовій практиці відсутні рішення з посиланням на звичай. Є кілька чинників, що пояснюють такий стан речей. По-перше, законодавче визнання звичаю регулятором цивільних відносин пройшло порівняно недавно і потрібен певний час для „освоєння” такого правового підходу. По-друге, застосування звичаю як регулятора цивільних відносин вимагає високої не тільки правової, а й загальної культури всіх учасників суспільного життя. Третя група причин пов’язана з правовою проблематикою, а саме процесуального аспекту. Адже норми цивільного процесуального права „неадаптовані” до нових підходів правового регулювання цивільних (приватних) відносин сторін.

Норми статті 8 ЦПК України – законодавство, відповідно до якого суд вирішує справу – приписують: суд вирішує справи відповідно до Конституції, законів України та міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України; суд застосовує інші нормативно-правові акти; якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права). Відповідно нормами статті 213 ЦПК України встановлено, що рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом. Отже, цивільні процесуальні норми приписують суду при вирішенні конкретної справи керуватися виключно положеннями матеріального права або ж виходити із загальних засад і змісту законодавства.

Отже, специфіка регулювання цивільних (приватних) відносин сторін не тільки юридичним правом, а й правом договірним, статутним, звичаєвим не знаходить адекватного відображення в цивільному процесуальному праві. Судам має бути надане право при розгляді конкретного спору між сторонами враховувати не тільки норми права юридичного, а інші соціальні регулятори. Без такого підходу вирішення будь-якого спору в приватноправовій сфері немислиме.

В цьому специфіка цивільних (приватних) відносин, а відтак і розгляду цивільних справ. Стосовно звичаю, на який посилаються сторони в підтвердження своєї позиції чи спростування позиції іншої сторони процесу, суд не зобов’язаний знати звичай. Тягар доказування його існування та застосування у конкретних відносинах має покладатися на сторону, яка покликається на звичай, але суд не може нехтувати звичаєм, не враховувати його.

Література:

1. Гримич М. В. Звичаєве цивільне право українців XIX – початку XX століття. – К.: Арістей, 2006. С. 10.
2. Гримич М. Цитована праця. С. 10.
3. Станіслав Дністрянський. Звичаєве право – Асоціяльні зв'язки. Часопись правнича і економічна. – Т.IV, V. – Львів, 1902. – С. 38.
4. Олександр Огоновський. Систем Австрійського права приватного. – Львів. 1897. С. 25.
5. Мейер Д. И. Русское гражданское право (в 2 ч.). По исправленному и дополненному 8-му изд., 1902. Изд. 2-е, испр. М.:»Статут», 2000.- С. 55 – 56.
6. Юридичний словник. За ред.Б. М. Бабія, Ф. Г. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цветкова. К., Головна редакція Української Радянської Енциклопедії. 1983. С. 291.
7. Вильнянский С. И. Лекции по советскому гражданскому праву. Харьков. 1958. С. 52 – 55.
8. Зорислава Ромовська. Цитована праця. С. 74 – 82.
9. С. М. Бервено. Цитована праця. С. 74 - 77.
10. Яроцький В. Л. Цінніпапери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): Монографія. – Харків: Право, 2006.С.39.
11. Див., наприклад, Гражданское право. Учебник. Часть 1. Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого, Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах. За заг. ред. Я. М. Шевченко, Харків, Дзера інші
12. Гражданское и торговое право капиталистических государств. Под ред. Е. А. Васильева. Москва. «Международные отношения». 1993. С. 35, 45.
13. Международные договоры и обычаи. Сборник нормативных актов. Львов. «Каменярь» 1993. С. 39 – 80.
14. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві. Монографія.- К.: Юрінком Інтер, 2005.- С. 62-63.
15. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части первой. Под ред. О. Н. Садикова. – М.; Юридическая фирма КОНТРАКТ; ИНФРА – М, 1998. – XXII, С. 17 – 19, В. А. Белов. Цитована праця. С.50.

**ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ПОВНОГО
ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ
УКРАЇНИ**

Гапало Світлана Юріївна

аспірантка кафедри правового регулювання економіки Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Аналізуючи сутність господарсько-правової санкції «відшкодування збитків», не можна не приділити увагу дослідженню проблеми застосування принципу повного їх відшкодування. В першу чергу, необхідно зазначити, що «принцип повного відшкодування збитків» є традиційним для вітчизняного цивільного права і наразі цей принцип виражений формулою, що міститься у ст.22 Цивільного кодексу України: «Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або у більшому розмірі». Проте, слід зазначити, що ГКУ не містить прямої вказівки щодо застосування зазначеного принципу. Отже, слід звернутись до доктринальних позицій щодо використання принципу відшкодування збитків та доцільності його обмеження у специфічних випадках.

Застосування принципу повного відшкодування збитків диктується необхідністю поновити права потерпілої сторони у зобов'язанні. О.С. Іоффе, відмічаючи значення принципу повного відшкодування збитків за зобов'язаннями, підкреслював, що тільки керуючись ним, можна поновити становище, яке існувало на момент правопорушення; тільки завдяки цьому принципу забезпечується всебічна охорона інтересів тих, хто зазнає збитків від несправності своїх контрагентів; тільки слідуючи йому, збитки, що настали, вдається цілком віднести на рахунок особи, що їх спричинила [1; с.103]. Таке твердження досить логічно коригує В.В. Васькін, зазначаючи, що не всі збитки виникають у момент правопорушення, досить часто вони виникають через певний проміжок часу, особливо неотримані доходи. Звідси зрозуміло, що «поновлення становища», що існувало на момент правопорушення не покриває всіх протиправно і винно вчинених збитків. Отже, він пропонує вважати, що принцип повного відшкодування збитків означає поновлення боржником в натуральній чи вартісній формі того майнового стану особи, в якій вона знаходилась чи знаходилася б, якби не було скоєне правопорушення. Крім того, В.В. Васькін справедливо зазначає, що вказаний принцип знаходить своє обґрунтування у характері цивільних відносин і методі їх правового

регулювання. Повне відшкодування збитків є одним з діючих засобів посилення економічного стимулювання господарства [2; с.12-13].

В підтримку дотримання принципу повного відшкодування збитків без обмежень виступав також В.А. Тархов [3; с.156]. Так він зазначав, що кожна особа, яка вступає в договір, зобов'язана зважити свої можливості та нести повну відповідальність, інакше, договірні відносини втратили б свою необхідну стабільність.

Досить детально обґрунтовував доцільність принципу повного відшкодування збитків Н.С. Малєїн, який вважав, що відшкодування збитків повинно усунути всі негативні наслідки в господарській сфері кредитора, поновити за рахунок правопорушника його майновий стан, тобто стан, який мав і міг мати господарський орган, якщо б зобов'язання було б виконано (якщо б воно не було порушене). Для цього необхідно щоб обсяг відповідальності співпадав із обсягом завданих збитків. Відшкодування має бути еквівалентним спричиненим збиткам.

Слід також зазначити, що деякі автори притримуються позиції визнання доцільності обмеження принципу повного відшкодування збитків у деяких специфічних випадках або посилаються на існуюче законодавство, як юридичну підставу існування таких обмежень. Так, наприклад, І.Б. Новицький та Л.А. Лунц вважають, що принцип повного відшкодування збитків потребує індивідуального підходу в кожному окремому випадку: необхідно визначити, яка шкода завдана даному кредиторові при даних умовах; для цього треба зважити всі обставини конкретного випадку. Проте присуджуються тільки збитки майнового характеру. Немайна шкода не підлягає взагалі грошовій оцінці і не може бути виражена у грошовому еквіваленті [4; с.375]. Цілком очевидно, що така позиція могла мати право на існування лише за радянських часів, коли відшкодування моральної шкоди визнавалось прерогативою «буржуазних правових систем».

Про наявність обмеженої відповідальності та досить широкої сфери її застосування говорять також В.А. Ойгензихт [5; с.58], Г.К. Матвеев [6; с.124-127], О.М. Вінник [7; с.328] та інші. Так, наприклад О.М. Вінник зазначає, що обмеження застосування принципу повного відшкодування збитків відбувається шляхом заборони стягувати певну складову збитків (за порушення зобов'язань за договором підряду на капітальне будівництво з відповідальної сторони можуть бути стягнуті збитки, що виразились у зроблених другою стороною витратах, у втраті або пошкодженні її майна; забороні стягувати збитки взагалі (у разі застосування виключної неустойки); обмеження іншим шляхом тощо.

В основному в теоретичній літературі розглядаються випадки обмеження принципу повноти відшкодування збитків за договорами перевезення (транспортними організаціями), підряду на капітальне

будівництво, поставки електроенергії, договорів на виконання проектних та пошукових робіт (проектними та конструкторськими організаціями) тощо.

Проте, досить слушною і, на мою думку, єдино правильною є позиція Н.С. Малєїна, який, аналізуючи висловлені в літературі обґрунтування обмеженої відповідальності, констатує, що всі вони (не дивлячись на різні відтінки) зводяться до вказівки на специфічні особливості господарської діяльності організацій, що несуть обмежену відповідальність. Він вважає таке обґрунтування непереконливим: якщо специфічні особливості діяльності могли б слугувати достатнім обґрунтуванням обмеженої відповідальності, то в такому випадку для принципу повного відшкодування збитків не залишилось би місця взагалі, адже всі галузі господарства мають свою специфіку. Крім того, обмежена відповідальність деяких господарських органів (наприклад проектних організацій) іноді пояснюється економічним фактором: несумірністю фінансового стану з розмірами збитків, що можуть бути ними спричинені. Проте із урахуванням цієї обставини здається недоцільним заздальгідь в законі обмежувати обсяг відшкодування збитків, гарантуючи таким чином занижену відповідальність порушникам державної дисципліни. Наявність норм, що передбачають занижену відповідальність, не мобілізують господарські органи до належного виконання зобов'язань [8; с.15-16].

Отже, цілком доцільною можна вважати пропозицію про послідовне проведення принципу повного відшкодування збитків: виключення із законодавства численних випадків обмеженої відповідальності.

Література:

1. Иоффе О.С. Обязательственное право. – М.: Юрид.лит., 1975. – 880с.
2. Васькин В.В. Возмещение убытков предприятием. –М.: Юридлит. - 1977. – 102с.
3. Тархов В.А. Ответственность по советскому гражданскому праву. – Саратов: Изд. – во Саратовск. ун-та, 1973. – 456с.
4. Новицкий И.Б., Лунц Л.А. Общее учение об обязательстве. – М.: Госюриздат., 1950. – 416с.
5. Ойгензихт В.А. Имущественная ответственность в хозяйственных договорах. – Душанбе: Тадж. ун-т.,1980. – 111с.
6. Матвеев Г.К. Об определении размеров договорного убытка в отношениях между социалистическими организациями // Юридичний збірник Київського Державного університету ім. Т.Г. Шевченка. – 1948. - №3. – с.115-131
7. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій. – К.: Атіка, 2004. – 624с.

8. Малейн Н.С. Проблемы имущественной ответственности хозяйственных органов: автореферат дис. ...доктора юрид. наук. – М., 1969. - 31с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОДАННЯ ДОДАТКОВИХ ДОКАЗІВ ДО АПЕЛЯЦІЙНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ

Згама Антоніна Олександрівна

аспірантка кафедри правового регулювання економіки Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

У процесі перегляду справи апеляційний господарський суд за наявними у справі і додатково поданими доказами повторно розглядає справу. Додаткові докази приймаються судом, якщо заявник обґрунтував неможливість їх подання суду першої інстанції з причин, що не залежали від нього (ч. 1 ст. 101 ГПК України).

Однак законодавець, крім поняття «додатково подані докази», використовує у п. 3 ч. 1 ст. 94 ГПК термін «матеріали подані додатково». Тому виникає потреба з'ясувати, чи є ці поняття різними чи тотожними.

Це питання висвітлювалося в роботах багатьох процесуалістів, погляди яких були різними.

Зокрема, на думку А.Ф. Клеймана до нових матеріалів відносяться лише докази [1]. Деякі автори висловлювалися, що поняття «матеріали» включає як докази в процесуальному значенні цього слова, так і різні письмові заяви громадян про обставини справи, думки компетентних осіб, викладені в письмовій формі, що не мають процесуальної сили доказів [2].

Протилежну позицію зайняв С.Н. Абрамов, який стверджував, що матеріали, котрі можуть бути надані вищестоящому суду, не є доказами в процесуальному розумінні. Як аргумент, він наводив ту обставину, що матеріали, передані вищестоящому суду, не мають на меті встановлення фактів, не досліджуються й не оцінюються в тому порядку, в якому це відбувається в суді першої інстанції, а тому вони не можуть бути судовими доказами [3].

Але С.Н. Абрамов досліджував провадження в суді другої інстанції, перегляд справ у якій здійснювався за правилами неповної апеляції. На відміну від радянських часів, апеляційні господарські суди України за наявними і додатково поданими доказами повторно розглядають справу.

Проте не можна не погодитися з тим, що не всі матеріали відносяться до числа доказів. Так, пояснення сторін і третіх осіб є доказами у тій частині, в якій вони містять відомості про факти, що входять до предмету доказування. У поясненнях сторін правильно

виділяють: повідомлення, відомості про факти, тобто докази; волевиявлення; міркування про юридичну кваліфікацію правовідносин; мотиви, аргументи, з допомогою яких кожна сторона висвітлює фактичні обставини у вигідному для себе аспекті; вияв емоцій, настроїв [4].

Враховуючи вищевикладене, переконливим є твердження, що не всі доводи і міркування належать до доказів. Значить, міркування учасників процесу про юридичну кваліфікацію правовідносин не є доказом. Але ці міркування, викладені у письмовій формі, можуть бути подані до суду апеляційної інстанції, який зобов'язаний їх розглянути і які можуть мати значення для правильного вирішення спору.

Отже, прослідковується невідповідність статей ГПК України. З одного боку, в апеляційній скарзі особа вказує на підстави, з яких порушено питання про перегляд рішення, і посилається при цьому на законодавство і матеріали, що є у справі або подані додатково (п. 3 ч. 1 ст. 94 ГПК України). З іншого боку, апеляційний господарський суд повторно розглядає справу за наявними у справі і додатково поданими доказами, які приймаються судом, якщо заявник обґрунтував неможливість їх подання суду першої інстанції з причин, що не залежали від нього (ч. 1 ст. 101 ГПК України).

Тому вважаємо за потрібне замінити у ч. 1 ст. 101 ГПК України термін «додатково подані докази» і «додаткові докази» на «додатково подані матеріали» та «додаткові матеріали» відповідно.

Література:

1. Клейнман А.Ф. Советский гражданский процесс. – М.: Госюриздат, 1954. – С. 303.
2. Гродзинский М.М. Кассационное и надзорное производство в советском уголовном процессе. – М.: Госюриздат, 1953. – С. 45.
3. Абрамов С.Н. О новых материалах при рассмотрении гражданских дел в кассационном производстве// Правоведение. – 1961. - № 3. – С. 103.
4. Треушников М.К. Судебные доказательства. – М., 1997. – С. 181.

ЗМІСТ

Частина I

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

<i>Грубінко Андрій Васильович</i> ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ І ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ НА РУБЕЖІ ХХ І ХХІ СТОЛІТЬ.....	3
<i>Гуменюк Ганна Петрівна</i> «САКСОНСЬКЕ ЗЕРЦАЛО» - НАЙВІДОМШИЙ ПРАВОВИЙ ЗБІРНИК НІМЕЦЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....	10
<i>Кіндзерський Володимир Іванович</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: РЕАЛІЇ ДНЯ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	13
<i>Кравчук Валентина Миколаївна</i> ДЕРЖАВНА ВЛАДА В УМОВАХ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	17
<i>Кравчук Клавдія Георгіївна</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДІВ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	22
<i>Лосик Олеся Павлівна</i> РОЛЬ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ДОСЯГНЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	26
<i>Панчук Анатолій Вікторович</i> ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ.....	30
<i>Паньків Євген Васильович, Малініна Ю.Р.</i> ПРАВОВІ ОСНОВИ ВІДРОДЖЕННЯ КОЗАЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ (КВІТЕНЬ – ЛИСТОПАД 1918 РОКУ).....	34
<i>Петрицин Наталія Тарасівна</i> ПРАВОВА ОХОРОНА ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ВІД НЕПРАВОМІРНИХ ВТРУЧАНЬ У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НЕТОЧНОСТІ, ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ.....	38

Подковенко Тетяна Олександрівна СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ЯК ЯКІСНИЙ МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ.....43

Стахира Людмила Михайлівна ЗАКОН ПРО ЗАКОН – НЕОБХІДНІСТЬ
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В ЦІЛОМУ.....46

Тимочко Тетяна Миронівна ЗНАЧЕННЯ “ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ
І ГРОМАДЯНИНА” 1789 РОКУ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У
ФРАНЦІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ СТ.....50

Череватюк Вікторія Богданівна ПРАВООСВІТНЯ ТА ПРАВОНАХОДИНА
ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ В ЧЕХОСЛОВАЧИНІ ТА
РУМУНІЇ (20-ТІ – 30-ТІ РОКИ ХХ СТ.).....52

Ясіновська Ілона Андріївна ПРАВОВА ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО: ЄДНІСТЬ ТА ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ.....56

Конституційне право. Міжнародне право

Безпальчук Олександр Миколайович РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....59

Денис Богдан Іванович, Бордюгова Катерина Андріївна ЗАХИСТ ПРАВ
ЖІНОК В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ
АСПЕКТІ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВИ.....61

Кримінальне право. Кримінальний процес. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право

Автухов Костянтин Анатолійович ЗАКРІПЛЕНІ У МІЖНАРОДНО-
ПРАВОВИХ АКТАХ ТРУДОВІ ПРАВА ОСІБ ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У
ЗАКЛАДАХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....64

Лапкін Андрій Васильович ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВІДМОВИ
ПРОКУРОРА ВІД ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ.....66

Пасютіна Олена Володимирівна ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ АДВОКАТА У ЗАХИСТ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У ЗЛОЧИНАХ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: ПРАВОВИЙ ТА ТАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ.....68

Попова Олександра Анатоліївна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ.....72

Узунова Оксана Василівна ФОРМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ74

Частина II

Адміністративне право. Митне та податкове право

Галунько Валентин Васильович ЄВРОАНТЛАНТИЧНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА МІЛІЦІЄЮ (ПОЛІЦІЄЮ) ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОХОРОНИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ.....3

Гарбарчук Ірина Федорівна СУБ'ЄКТИ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПЕРСПЕКТИВИ НОТАРІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....7

Гридасов Юрій Володимирович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....10

Панова Ірина Вікторівна КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН НА ОСКАРЖЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....15

Шимчук Анастасія Олександрівна ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....18

Екологічне право. Земельне право. Аграрне право

Бредіхіна Вікторія Леонідівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА БЕЗПЕЧНЕ НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА.....21

Валевська Олеся Анатоліївна ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ПРОГРАМ У КОНТЕКСТІ ПРОГРАМНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....24

Цивільне та сімейне право. Цивільний процес. Комерційне право. Міжнародне приватне право

Голей Володимир Петрович НЕУСТОЙКА ЯК ГАРАНТ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.....27

Грабчинська Вікторія Юріївна ПОРУШЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ САМОЧИННОГО БУДІВНИЦТВА: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ.....28

Дрішлюк Андрій Ігорович ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ.....31

Кужко Олександра Сергіївна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ПРИТРИМАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В СФЕРІ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ.....34

Кулініч Ольга Олексіївна ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІЗИЧНУ ОСОБУ.....38

Литовченко Вікторія Володимирівна ПОНЯТТЯ ЖИТЛА ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ.....41

Лічман Леонід Григорович РОЗГЛЯД СПРАВ ПРО ПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....44

Череватенко Ірина Миколаївна ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ВИМОГ СКАРЖНИКА В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ.....48

Яворська Олександра Степанівна ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ РЕГУЛЯТОРІВ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....49

Господарське право. Господарський процес

<i>Гапало Світлана Юріївна</i> ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ПОВНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	56
<i>Згама Антоніна Олександрівна</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПОДАННЯ ДОДАТКОВИХ ДОКАЗІВ ДО АПЕЛЯЦІЙНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ.....	59

Підписано до друку 03.10.2007
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

Віддруковано ТОВ "Гал-друк",
м.Тернопіль, вул.Гайова 8
Зам. № 16-20/05/07